Ioachimi Rin-
GELBERGII ANTV-
erpiani Dialectica, & Rhetorica.

4
96
BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

PARISIIS,

Apud Fran. Gryphium.

1536.

35 . 3 , A . 2

IOACHIMVS RINgelbergius Antuerpianus Lectori.

DIalecticæ præceptiones in particulas quatuor diſtribuemus. In quarum prima tradentur, quæ ad uoces ſimplices pertinent: in ſecunda axiomata: in tertia ſyllogiſmi, enthymemata, inductiones, exempla: in quarta locorum ratio. Vale. Antuerpiæ quinto Idus Maii. An. M. D. XXIX.

QVID DIALECTICE, & quot eius partes ſint.

DIalectice ars eſt finiendi, diuidendi, & argumentandi. Vel breuius: Dialectice ars diſſerendi eſt: ſicut Rhetorice dicendi & loquēdi Grammatice. Diſtant enim loqui, diſſerere, & dicere. Quod loqui Grammaticorum ſit: diſſerere Dialecticorum: dicere Oratorum. Inde dictionem pro oratione accipimus. Id intereſt inter Dialecticen & Rhetoricen: quòd Dialectica breuiter & aperte rem tradit. Rhetorica uerò copioſius eandem explicat. Dialectice exactam docendi rationem: Rhetorice, eloquendi modum aperit. Dialectica tanquam primas cauſſæ lineas ducit: Rhetorice uiuos addit colores. Zeno Dialecticen compreſſæ in pugnum manus: Rhetoricen explicitæ dicebat ſimilem. Duæ ſunt partes Dialectices τοπικὴ & κριτικὴ, id eſt, ratio inueniendi, & forma iudicandi. Prior locos continet: poſterior, ſyllogiſmum, enthymema, inductionem, exemplum, & ſimiles modos colligendi. Topice locos tradit, unde petitur medium, quo probemus axioma eſſe uerum, falſum, impoſſibile. Critice rationem ſiue intellectum docet thematis ſimplicis & cōpoſiti. Simplicis: ut ſit ne ipſum ſpecies,

genus,differentia,propriũ, accidens,ſubſtantia, quantitas,qualitas,relatio. Qua forma finiatur. Quæ ſint eius partes,ſpecies,officia. Compoſiti, ut ſit ne uerũ,falſum,adfirmans,negãs,uniuerſale,particulare,neceſſariũ,cõtingẽs, impoſſibile.

De quinque uocibus.

Quinque ſunt genera uocũ cõmuniũ ſiue (ut alii dictũt) quinq; ſunt uoces prædicabiles: genus,ſpecies,differentia,propriũ, accidẽs. Quas ordine deſcribemus,definito pri⁹ indiuiduo quod aliorũ omnium origo eſt. Sicut enim momentũ tẽporis principiũ eſt,unitas numeri,& pũct⁹ magnitudinis,ita uocũ cõmuniũ ſiue uniuerſaliũ indiuiduũ. Indiuiduũ dicitur nomẽ propriũ,aut id,quod rẽ duntaxat unã ſignat: ut Cicero,Vergilius, Plinius, Bucephalus, hæc herba,hæc arbor. Genus eſt nomẽ cõmune multis ſpeciebus,aut uocabulũ,quod primũ occurrit in definienda ſpecie. Vt animal,lapis,gẽma,prudẽtia,iuſtitia,fortitudo,tẽperantia. Duplex eſt genus. Summũ: ut ſubſtantia,quantitas, qualitas,relatio. Et mediũ,quod etiã ſpecies eſt: ut corpus,animal,arbor,lapis. Species eſt nomẽ commune proximum indiuiduis, uel quod primũ occurrit in definiendo indiuiduo: ut homo. Hæc quoq; duplex eſt. Infima,quæ proprie ſpecies eſt,& quã modo definiuimus: ut equus,leo, lupus,uulpes. Et media,quæ etiam genus eſt: ut piſcis,fera,auis. Differentia,eſt qua ſpecies inter ſe differũt: uel quæ ſpecies eiuſdem generis

diſcernit. Aut differentia, eſt propria rei nota, qua ſecundum id ipſum, quod talis eſt, ab aliis diſtinguitur rebus. Vt ſentiens, non ſentiens, capax rationis, expers rationis. Pro differentiis ſæpenumero accidentium congerie utimur. Sic calidum & ſiccum uocamus differentiam ignis: calidum & humidum aeris: frigidum & humidum, aquæ: frigidũ & ſiccũ, terræ. Differentiã aiunt ſignificare partem alteram rei cõpoſitæ. Sentiẽs enim in ſe cõplectitur animam ſenſitiuam, quæ eſt altera pars animalis. Et intellectualis, intellectum, ſiue animam capacem rationis, alteram hominis partem. Quoniã ſic uoces interpretamur. Sentiens, habens animam quæ ſentit: non ſentiens, habens animam quæ non ſentit: qualis eſt in plantis. Et intellectualis, habens intellectum, uel animum capacem rationis. Ideoque inquiũt accidentibus nõ eſſe differentias, quòd non cõponantur ex materia & forma. Subtiliore tamen iudicio dicunt, etiam quædam accidentia eſſe, quæ aliquid ſimile habent materiæ & formæ. Vt quum peccatum definiunt eſſe actionem illicitam, cum praua uoluntate. Hic peccati materia, eſt illicita actio. Forma uero eius, & differentia, qua ab aliis diſtat actionibus, eſt praua uoluntas, ſine qua peccatum dici non debet: ſicuti nec animal ratione carens, homo. Pro differentiis accidentium, eorũ officia, effectus uel ſubiecta ponuntur. Sic, loqui, dicere, diſſerere, numerare, canere, eſſe in animo, eſſe in corpore, ſunt differẽ-

tiæ Grãmatices, Dialectices, Rhetorices, Arithmetices, Muſices, uirtutum, paleſtricæ. Proprium, eſt propria rei indoles, ſiue natura, quæ competit uni ſpeciei tantum, idque uniuerſæ ut canere, numerare, loqui, ridere, quæ competunt homini. Ariſtoteles quatuor modos enumerat. Quod omni, ſed non ſoli competit, ut bibedem eſſe: quod ſoli, ſed nõ omni, ut medicum uel literatum eſſe: quod omni, & ſoli, ſed non ſemper, ut canere: quod omni, & ſoli, & ſemper, ut riſibilem, erudibilem eſſe. Poſtremum uere proprium uocat. Differt ab accidente, quoniã proprium natura ſemper adeſt rei cui proprium eſt: ut loqui, ridere. Accidens nunc adeſt, nunc abeſt: ut album eſſe, nigrum eſſe, poetam eſſe, oratorem eſſe. Proprium ideo eſſe dicitur, quod ſit natura quædam peculiaris toti alicui ſpeciei, & ſoli. Vt loqui, hominibus omnibus commune eſt & ſolis hominibus datum. Accidens ſpeciebus pluribus ſæpenumero cõmune eſt: ut eſſe album, nigrum, uelox, ſegne, ſæpenumero dixi. propter poeticen, & artem dicendi. Quæ quam uis ſolis hominibus competant, tamen non omnibus, ſed pauciſſimis duntaxat. Neque ſemper adſunt, quoniam longo labore ipſa comparantur. Si uero poetica, & oratoria ars ſemper adeſſent ex æquo omnibus uiris, fœminis, pueris, ſenibus: haud dubie homini propria dicerentur. Quamuis primo anno à natali die homo non loquatur, ea tamen res nihil impedit, quo minus lo

qui ſit propriũ hominis, quum tot uiri, tot fœminæ, excepto fortaſſis uno aut altero muto, á pueritia ad finem uſque uitæ loquantur. Nec etiam obſit, quod pauciſſimæ aues magno labore ad rem eandem interim pertrahantur. Hæc explicatius ideo poſui quod cõplures ſint, qui uocum harũ diſcrimen haud ſatis intelligant. Accidẽs, eſt nomẽ commune, quod tum adeſſe, tum detrahi alteri poteſt: ut calor, rigor, religio, pietas, gratia, ueritas, philoſophia, doctrina, honor, diuitiæ. Quamuis pleraque accidentia ita hæreant in ſubſtantiis, ut natura ſeparari inde non queát: ut color in igni: candor in niue, & cygno, intellectu tamen & cogitatione ipſa diſcernimus. Intelligimus enim aliud eſſe calorem, candorémque: aliud ignem, niuem, cygnum.

Vſus quinque uocum.

TRiplex uſus eſt eorũ, quæ de quinq; uocibus dicta ſunt. Primus ut in prædicamẽtis intelligamus quid genus, qd ſpecies, quid differẽtia, quid deniq; indiuiduũ ſit. Secũdus quod ex præceptionibus iiſdẽ diſcimus, quæ uoces de quibus prædicentur. Genus enim differentia, ac proprium de ſpecie dicuntur. Vt homo animal eſt: homo eſt capax rationis: homo numerare, loqui, diſſerere poteſt. Species de indiuiduo dicitur: ut Bucephalus equus eſt. Accidentia de genere, ſpecie, ac indiuiduo dicuntur, ſed non neceſſario cũ iis cohærẽt. Vt Cicero eſt orator. Tertia commoditas eſt, quod conducunt

ad finiendum, & diuidendum. Species nãque definitur per genus, differentiã, propriũ, accidẽs. Genus per differentias in ſpecies diuiditur. Quarta, quod ex his argumentorum loci trahũtur à genere, à ſpecie, à differentia.

De Prædicamentis.

P Rædicamẽta ſunt cõmunes rerũ formæ certo quodam ordine cõprehẽſæ. Græci κατηγορίας appellãt. In quinq; uocibus cõmonſtratũ eſt: inter genus & ſpeciẽ cognationẽ eſſe. Speciem ac differẽtiam de indiuiduo prædicari. In prædicamẽtis uero rerum omniũ ordo proponitur: generũ, ſpecierũ, differentiarũ indiuiduorũ uaria ponũtur exẽpla. Ariſtot. decem prædicamẽta tradit: ſubſtantiã, quãtitatẽ, qualitatẽ, relationẽ, actionem, paſſionem, ubi, quando, ſitũ, habitũ. Rhetores quatuor duntaxat enumerãt, ſubſtantiã, quantitatẽ, & relationem. Actionẽ, paſſionem, ubi, quando, ſitum, habitum, ad relationis claſſem aiunt pertinere.

Subſtantia.

S Vbſtantia eſt res per ſe cõſiſtẽs. Hæc in corporeã, & incorporeã diuiditur. Corporea in ſimplicẽ & cõcretã. Simplex in orbes cœleſtes decẽ, & quatuor elemẽta. Cõcreta, in animatã, & inanimatã. Viua, in ſentiẽtẽ, & nõ ſentientem. Sentiens, in ſubſtãtiã capacẽ rationis, & ratione carentem. Ad ſubſtantiarũ ordinem referendæ etiã partes earũ: ut oculis, auris, facies, os, ramus, flos, folium, truncus, radix.

Subſtantia.

Deus.

Corporea. Incorporea Angelus.

Anima.

Corpus.

Orbes cœleſtes.

Ignis.

Compoſitum Simplex Aer.

Aqua.

Terra.

Corpus compoſitum.

Lapis. Gemma.

Animatum Inanime Sulfur.

Metalla.

Corpus uiuum.

Arbor.

Sentiens. Non ſentiẽs, ut plãta Herba.

Frutex.

Animal.

Volatile.

Capax rationis Expers ratiõis Aquatile.

Terreſtre.

Homo. Homerus, Plato, Vergilius.

Ordo quantitatis.

Quantitas eſt, qua ſubſtantiæ in ſpatia ac numeros diuidũtur. Ea duplex eſt. Continua, qua res in ſpatia: Diſcreta, qua in numeros partimur. Cõtinuæ duo genera, permanẽs, & ſucceſſiuũ. Permanẽtis tres ſpecies, lõgitudo, latitudo, profunditas, hoc eſt, linea, ſuper-

ficies corpus, ne in relationẽ incidas. Linea eſt longitudo ſine latitudine, & profunditate. Huc referantur ea, quibus rerum menſura in longum ſumitur. Cuiuſmodi ſunt: ulna, cubitus, granũ, digitus, palmus, pes, paſſus, ſtadium. Superficies eſt latitudo ſine profunditate. Huc pertinet iugerũ. Corpus eſt lõgitudo cũ latitudine, & profunditate. Hic corpus ſolam magnitudinem ſignificat, aliter atque in ſubſtantiæ prædicamento. Succeſſiuum dicitur, quod in fluxu & agitatione conſiſtit. Eius duæ ſpecies, motus, & tempus. Motus in rectum, circularem, & miſtum diuiditur. Tempus in partes quatuor, annũ menſem, diem, horam, de quarum natura tabulã conſcripſimus. Porro quantitas diſcreta eſt, quum quærimus quot ſint res. Eius una duntaxat ſpecies eſt, nempe numerus, hoc eſt unitatum collectio: ut duo, tria, quatuor: binarius ternarius, quaternarius. Sequentes ſecundus, tertius, quartus, quintus, relationes ſunt, utpote quæ ſimplici forma accipi nequeant. Ad cõmunem quantitatis ordinem referri poſſunt mẽſuræ nomina, uncia, ſextãs, quadrans, triens, quincunx, ſemis, ſeptunx, bes uel beſſis, dodrãs, dextãs, deunx, as. Itẽ ſemũcia, ſextula, duella, drachma, ſiciliquũ: quarũ uocũ deſcriptiones in elegãtiis poſuimus. Dicimus enim alicuius lineæ, ſuperficiei, corporis, motus tẽporis unciam, triẽtem, dodrantem: Vt quadrans motus quo mundus circumagitur, ſex continet horas. Cuius claſſis hæc ſit tabula.

- Quantitas
  - Continua ut magnitudo.
    - Permanens
      - Linea
        - Recta.
        - Curua.
      - Superficies
        - AEqua.
        - Iniqua.
      - Corpus
        - Rotundum.
        - Angulare.
    - Succeſſiua
      - Motus
        - Rectus.
        - Circularis.
        - Miſtus.
      - Tempus
        - Annus.
        - Menſis.
        - Dies.
        - Hora.
  - Diſcreta ut numerus.
    - Par.
    - Impar.

De qualitate.

Qualitas eſt adfectio aut animi aut corporis,unde appellationem aliquam accepimus. Vt prudentia,iuſtitia,fortitudo,tẽperantia,Rhetorice. Vnde dicimur prudentes, iuſti,fortes,temperantes,Rhetores. Eius quatuor ſunt ſpecies:habitus,adfectus,ſenſum mouens,& figura. Habitus,eſt qualitas animi uel corporis,cõſuetudine agendi parta,qua facilius & certius aliquid agamus. Vt facultas orandi animi ἕξις eſt,paleſtrica corporis.Habitus in duo diuiditur genera:animi & corporis Habitus animi duplex eſt,Alius enim in intellectu cõſiſtit, ut prudentia,& artes omnes.Alius in uoluntate, qui uirtutum ac uitiorum genera complectitur. Habitus corporis, ut uires,robur, uelocitas,agilitas. Adfectus eſt animi perturbatio: ut lætitia,triſtitia,metus,amor.Tertia ſpecies eſt qualitas ſenſum mouens: ut ſonus,color, odor,ſapor:quæ quatuor mouent auditum,uiſum,olfactum,guſtum. Ad tactum plura referuntur,calidum,frigidum,humidum,ſiccum:& quæ horum miſtura conſtant,durum,molle,aſperum, læue. Ad hæc referendæ natutæ herbarum, lapidum, metallorum. Quartum ac poſtremum qualitatis genus eſt forma uel figura. Huc omnia ſpectant quæ manu uel induſtria hominis conficiuntur: Quod genus, menſa, domus,templum, nauis,ſedes,panis,ueſtis,penula,pannus. Lapis tamen,lignum,ac lana ſubſtãtiæ ſunt. Item fi-

guram ſignificāt,circulus,triangulus, & ſimilia. Notāt enim formam ſuperficiei,quæ à nobis & confici,& mutari rurſum poteſt. Ad hunc ordinem pertinent omnia uirtutum,uitiorum,colorum,& ſaporum genera,quæ in libello de homine tradidimus. Artium cunctarum ordinem, & ſubiecta in Chao deſcripſimus.

		Prudentia	
	Intellectus.		Grammatice.
		Artes oẽs	Rhetorice.
			Dialectice.
	Animi		
			Iuſtitia.
		Virtus	Fortitudo.
			Temperantia.
	Voluntatis		
Habitus			Improbitas.
1		Vitium	Ignauia.
			Luxus.
		Vires. Robur.	
	Corporis	Velocitas.	
		Agilitas.	
	Lætitia.		
Adfectus	Triſtitia.		
2	Metus	Amor.	
		Vox.	
	Sonus.		
		Tonitruum.	

Qualitas. Herbarum. Abſinthii. Chelidoniæ.
Frondium.
Pomorum.
Senſum mouens. 3 Color Odor Sapor Florum.
Radicum.
Vuarum.
Carnium. Piſcium.
Metallorum.
Gemmarum.

Tactus in Herbis Abſinthio. Chelidonia.
Calidum Frondibus.
Frigidum Pomis. Floribus.
Humidũ Radicibus.
Siccum Gemmis.
Durum Metallis. Vuis.
Molle Carnibus.
Piſcibus.

Forma uel Figura 4
Menſa. Domus. Templum.
Nauis. Carina. Velum.
Fiſtula. Enſis. Circulus.

De Relatiuis.

RElatio, eſt rerũ inter ſe collatarũ unius ad alteram habitudo. Duo relationũ genera, ſimplex, & mixtũ. Simplex relatio in formas tres diuiditur. Quarum prima eſt ſub

ſtantiæ:ut idem,diuerſum:corporeũ,incorporeum:diuinũ,humanum:terrenum,cœleſte. Secunda quantitatis,ut æquale,inæquale: æqualitas,inæqualitas:proportio,hoc eſt,duarũ magnitudinum ſimilis habitudo. Dicimus enim ea eſt proportio inter tria & nouẽ,quæ eſt inter duo& ſex.Maius,minus:par,impar:duplũ,triplũ:multum paucũ:magnũ,paruum.Tertia qualitatis,ut ſimile,diſſimile:curuum,rectum:durum,molle: aſperum,læue: bonum, malum: ſanum, ægrum: dominus,ſeruus:conſul,iudex:rex,populus:pro cõſul,prouincia,& omnia magiſtratuum nomina:emptor,uenditor:accuſator,reus,metropolis colonia,pater,filius:auus,nepos: maritus, uxor: ſocer,gener:frater,ſoror, & reliqua cognationum uocabula.Item præceptor,diſcipulus:patronus,cliens:dux,comes:amicus,inimicus:hoſpes,peregrinus:creditor,debitor:& inde uerba credere,debere.His addũtur uoces,quæ ex præpoſitione,con,ſunt contextæ:ut collega,cõuictor,cõtubernalis,cõiunx.Et ſimilis ſignificationis,ſocius,ſodalis.Mixta ſex generibus conſtat.Oritur enim uel ex ſubſtantia & qualitate: ſed bifariam.Siquidem ea aut in mouendo,agẽdoque conſiſtit,ſic actio dicitur:aut in patiendo,ſic paſſio. Vt legere,docere, ſcribere: legi, doceri,ſcribi. Huc pertinent cauſſa uel ſignum & effectus. Quoniam nihil eſt cauſſa uel ſignum, niſi effectus alicuius ſit cauſſa uel ſignum. Apud pleroſque dubitatio exiſtit: ſint

ne aſtra cauſſæ effectuum, ſiue rerum, an ſigna. Vel relatio oritur è ſubſtantia, & quantitate. Hoc item bifariam. Aut in comprehēdenda re, ſic locus efficitur: aut metiēda, ſic tempus. Hoc, Quando, illud Vbi Ariſtotelici nominãt. Locus eſt circumfuſus, uel aer, uel aqua, uel res aliqua alia, qua quicquam continetur. Vt cœlum eſt locus ſiderum: aer, nubium, uentorum, auiũ: aqua piſcium. Locus refertur ad id, cuius locus eſt. Vel ex ſubſtantia & relatione. Id quoque binis modis. Vel in occupanda quantitate, ſic poſitus oritur, quem nunc ſitum, nunc compoſitum eſſe uocant. Vel in qualitate accipienda, induendáue, ſic habitus procreatur. Habitus eſt corporis, & eorum, quæ circa corpus ſunt, applicatio, per quam hoc habere, illa haberi dicuntur. Sunt itaque mixtæ relationis ſpecies ſex, actio, paſſio, ubi, quando, ſitus, habitus.

		Idem,	Diuerſum.
	Subſtantiæ	Simplex,	Cõpoſitum.
		Animatũ,	Inanime.
		AEquale,	Inæquale.
Simplex	Quãtitatis	Magnum,	Paruum.
		Par,	Impar.
		Simile,	Diſſimile.
	Qualitatis	Herus,	Seruus.
		Dux,	Comes.

Doce-

Relatio	Actio	Docere. Secare. Gignere.
	Paſſio	Doceri. Secari. Gigni.
	Vbi	Surſum,Deorſum. Dextrorſum,leuorſum,
	Quando	Hodie,Heri,Dudum. Nuper,Olim,Cras. Perendie.
Mixta.	Situs	Status,Seſſio. Pronum,Supinum.
	Habitus.	Togatum,Penulatum, Loricatum,Auratum.

Relationes breuius hunc in modũ nonnulli diſtinguũt. Relatiua omnia eſſe, aut alicuius: qualia ſunt: imperator,rex,prætor, dictator, cõſul, pater,filius,auus,nepos,maritus,uxor,ſocer,gener,frater,ſoror,præceptor,diſcipulus,patronus,cliens,dominus,ſeruus,dux, comes. Aut alicui: ut æqualis,inæqualis,par,impar,uicinus, propinquus,ſimilis,diſſimilis. Aut ad aliquid: ut magnum,paruum,longum,breue,mons, uallis,altum,humile,ſublime,depreſſum. Item primus,ſecundus,tertius,quartus,quintus,ſextus,

uigeſimus,centeſimus,milleſimus. Quippe nihil eſſe ſecundum poteſt,niſi aliud primum ſit: nihil tertium,niſi ſecūdum aliquid reperiatur. Eodem pertinent ſimplex,duplex,triplex,quadruplex. Et ſimplum,duplum,triplum,quadruplum,dimidium. Quoniam duplum ad aliquid ſimplum refertur:ſicut magnum ad paruum:altum ad humile:ſurſum ad deorſum:ſupinum ad pronum:longum ad breue:ſecundū ad primum. Relatiuorum natura eſt,ut unum ſine altero ne queat intelligi. Pater enim eſſe nemo poteſt ſine filio:nec mons ſine ualle:nec dux ſine comite. Itē relatiua ſe mutuo definiunt. Vt pater eſt, qui habet filium. Filius qui habet patrem. Maius,quo aliquid minus eſt. Minus,quo maius aliquid reperitur. Maritus,qui uxorē habet. Vxor, cui maritus eſt. Et relatiua ſimul aiunt oriri,cōſiſtere,deſinere. Siquidem eodem tempore fiūt, & deſinunt eſſe: dominus & ſeruus: præceptor & diſcipulus:auus & nepos:dux & comes.

Vſus prædicamentorum.

PRædicamenta conducunt ad finitiones, & ad cognitionem locorum communiū. Eodem enim modo quicquid aut diſcimus,aut legimus,digerere debemus in capita communia,ſicut hi ordines rerum à Dialecticis proponuntur.

Quid Thema, & quot eius ſpecies.

THema, eſt id de quo agitur: uel eſt id, ad quod omnia orationis, ſeu diſceptationis argumenta referuntur. Thematum duo genera ſunt. Simplex thema, eſt uox aliqua ſimplex: ut deus, mundus, homo, animal. Compoſitum, eſt integra oratio, ſiue pronunciatum, uel axioma. Vt Clodius iure cæſus eſt. Mundus prouidentia regitur. Differendi ratio ad diſciplinas omnes neceſſaria eſt.

De Definitione nominis.

TRia Dialectices officia ſunt: finire, diuidere, ratiocinari. Finitio & diuiſio ad themata ſimplicia pertinent: argumentatio ad orationem. Definitio eſt oratio, quæ aut uocis, aut rei alicuius naturam declarat. Ea duplex eſt, nominis & rei. Finitio nominis, eſt ſimplex etymologia, uel qualiſcunque interpretatio uocabuli. Vt ſacrilegium eſt ſacræ rei ablatio. Conſul, qui Reipu. conſulit. Theologus eſt, qui de deo loquitur. Medicus, qui medetur. Id genus finitiones imperfectiores ſunt, quam deſcriptiones rerum: neque rerum naturam explicant, ſed originem dũtaxat uocabuli. Quoniam non continuo ſcimus, qui conſulentes reip. conſules uocandi ſint. Nam & miles in pugna Reip. cõſulit: & ciuis ædificans domũ, conſulit Reip. Sic nõ ſtatim liquet, qui de diuina mẽte diſputã tes Theologi ſint. ſiquidem & philoſophi, & poetæ, & oratores crebro de deo differunt, nec ideo

eo ipſos cognomēto nuncupamus. Sic & de medici deſcriptione dicendum: herbas complures, & bruta animantia mederi poſſe, nō tamen medicorum nomen uſurpare. Cæterum nominis finitio plane neceſſaria eſt, præſertim quādo uox, de qua agitur, eſt ambigua. Docet enim principio diſceptationis, orationis, uel operis, qua uerbi ſignificatiōe uti uelimus. Vt ſcripturi de mūdo, initio exprimere debemus, quid nos appellemus mundū, Eſt enim mundus, proprie, qui conſtet ex decē orbibus ſiderum, & quatuor elementis. Plinius mūdi uocabulo pro cœlo interim utitur: uulgus quandoque pro terra.

De ſubſtantiæ finitione.

ALtera eſt finito rei, quæ eſt oratio, qua quid ſit res explicatur. Huius quinq; ſpecies ſunt: finitio ſubſtātialis, finitio cauſſalis, finitio quæ cōſtat ex effectibus ſeu officiis, finitio quæ cōſtat ex partibus, & finitio quæ ex accidentibus componitur. Finitio ſubſtantialis eſt, quæ conſtat ex genere & differentia. Vt homo eſt animal habēs mentē. Animal eſt corpus uiuū & ſentiens. Planta, eſt corpus uiuū, & non ſentiens. Ignis eſt elemētum calidum & ſiccum. Elementum, eſt ſubſtantia corporea & ſimplex infra orbem Lunæ. Deus eſt ſubſtantia carēs corpore, à qua res omnes ſunt conditæ. Quod addo propter animas, quæ etiā ſine corpore ſunt ſubſtantiæ. Differētias, quum defuerint, excogitare licebit. Vt herba plātæ genus eſt, quod quotan-

nis areſcit. Sic enim diſtat à frutice, & arbore.

De cauſſali finitione, & quatuor cauſſis.

Definitio cauſſalis eſt, quæ ex cauſſis rei conficitur. Cauſſa proprie dicitur id, ex quo, per quod, à quo, ſiue gratia cuius, aliquid fit. Cauſſæ quatuor ſunt: materia, forma, efficiens, finis. Materia eſt, ex qua aliquid fit, Vt pannus eſt materia ueſtis. Lana eſt materia pãni. Ligna & lapides ſunt materia domus. Forma eſt ipſa figura, effigies, ſeu qualitas, quam induit materia. Vt figura illa, quã habet domus, eſt forma, & cauſſa domus, quoniã ſine ea domus dici non poſſet. Et figura illa, quã præ ſe fert nauigiũ, eſt forma & cauſſa nauis: quippe ſine ea huiuſcemodi lignorum ſtructura nauis uocari non poſſet. Eſt ergo forma cauſſa domus, nauis, ueſtis, urbis & aliarum rerum. Cauſſa efficiens, eſt res, quæ aliquid efficit. Vt architectus, uel faber eſt cauſſa efficiens domus & nauigii. Finis eſt gratia cuius aliquid fit. Vt domus finis, uel cauſſa, eſt habitatio, ut nos defendat ab imbre, & tempeſtatibus. Finis nauium, nauigatio eſt. Quatuor ergo domus, & nauis cauſſæ ſunt, ſine quibus neque domus, neque nauigium fit. Materia, hoc eſt, ligna & lapides: forma, id eſt, figura illa, quam habent domus & nauis: efficiens ut architectus aut faber: finis, ut habitatio, nauigatio. Simili ratione aliarũ quoque rerũ cauſſæ poſſunt indagari. Ex his quatuor cauſſis finitiones rerum cõficimus.

Vt domus aſt ædificium è lignis & lapidibus habitationis gratiæ cõſtructum. Hæc finitio duabus conſtat rei cauſſis, materia & fine. Aedificium genus eſt. Penula, eſt ueſtis uilis & denſa, qua cæteras ab imbre cuſtodimus. Cæteras ab imbre defendere, finis eſt, & cauſſa penulæ. Veſtis, genus eſt. Vilis & denſa accidẽtia ſunt differentiæ loco poſita, quibus penula ab aliis differt ueſtibus. Hac uoce utitur Cicero, ubi dicit Milonem fuiſſe penulatũ, quum occideret Clodiũ. Zythum eſt coctus ex aqua, hordeo, & lupulo potus. Hic potus coctus formam exprimit: reliqua, materiã. Ad hunc locum pertinent definitiones nominum relatiuorum, quorum unum alterius cauſſa eſt & quæ inuicem ſe definiunt: Vt pater eſt, qui habet filium: Filius, qui habet patrem.

Finitio ex effectibus, ſeu officiis.

Ex effectibus, ſeu officiis haud raro finitiones cõponũtur. Magna eſt effectuũ cum officiis cognatio, adeo ut ſæpenumero haud facile poſſint diſcerni. Effecta propriã cuiuſque rei uim demonſtrãt, Vt magnes eſt lapis, qui ferrum attrahit: hæmatites, qui ſanguinem ſiſtit. Malua herba eſt, quæ uentrẽ lenit. Sol ſidus eſt, cuius ortu dies fit. Luna ſidus eſt, cuius ui fluũt ac refluunt maria. Sirius ſtella eſt, qua exoriente ardor ſolis geminatur. Ex officiis. Iuſtitia eſt, quæ unicuique rei ſuũ tribuit. Grammatice eſt, quæ recte loquendi modum docet. Rhetorice eſt, quæ bene dicẽdi præcepta tradit. Prætor eſt

qui iuri dicendo in ciuitate præeſt. AEdilis, qui publica & priuata ædificia curat. Comœdus, qui actores, quomodo agendæ ſint fabulæ, docet.

Finitio ex partibus, uel ſpeciebus.

Q Vartum finiendi genus, eſt finitio, quæ ex partibus, uel ſpeciebus componitur. Ex partibus. Mundus eſt, qui conſtat ex orbibus ſiderum, & quatuor elementis. Ex ſpeciebus. Vt finitio eſt, oratio quæ aut uocis, aut rei alicuius naturam declarat. Hæc deſcriptio è duabus contexitur finitionũ formis: nominis & rei.

Finitio ex accidentibus.

Q Vintum finiendi genus conſtat accidentibus, ut narciſſus, eſt flos croco ſimilis, menſe Auguſto florens, poſtremus omnium florum, AEthiopia, eſt Aphricæ regio ſub medio Sole poſita, cuius populi atram & exuſtam ſideris ardore faciem habent.

Quæ ſeruanda ſint in finitione.

D Ifferunt finitio & finitum. Finitio enim proprie uocatur id, quod uerbũ eſt cõſequtur: Finitũ, id quod præcedit. Vt in hac oratione: homo eſt animal capax rationis: homo definitũ eſt: animal capax rationis, finitio. In finiẽdis rebus duo ſeruãda ſunt. Ne finitũ plura cõprehẽdat, quã finitio. Et cõtra, ne finitio aliquid cõtineat, quod deſit definito. Quare hæc finitio uitioſa eſt: homo eſt animal bipes: quia tũ gallinæ, tum anſeres bipedes ſunt. Et hæc, homo eſt animal literatum, ac bellicoſum: quoniã

plerique imbelles ſunt, & literarum expertes. In priore latius definitio patet: in poſteriore, finitũ. In omni finitione genus definiti ponendũ, aut aliquid loco generis. In orationibus, uel libris finitio thematis debet eſſe ſcopus, & regula omnium eorum, quæ de themate illo tradũtur. Vt ſi quis de Dialectices, Rhetorices, uel mundi natura ſcripturus ſit, ita uocem finiat oportet, ut rei totius ſummam quàm breuiſſime complectatur. Quod fit, quum dicimus: Dialectice ars eſt finiendi, diuidendi & argumẽtandi. Rhetorice bene dicendi ſcientia eſt.

D Iuiſio eſt uocis in ſpecies, uel partes, aut accidentia diſtinctio. Diuiſionum tres ſunt formæ. Quarum prima eſt generis in ſpecies. Sic corpus uiuum in plantam & animal diuiditur. Arbor in malum, pyrum, pinum. Axioma in ſimplex & compoſitum. Secunda, rei in partes uel membra. Vt quum arborem in radices, caudicem, ramos, folia, flores, partimur. Axioma in ſubiectum & prædicatum. Hãc Ciceropartitionem, illam ſuperiorem, diuiſionem nominat. Tertia, rerum in accidentia. Vt pharmacorum aliud ſalutare, aliud peſtiferum. Arborum aliæ ſylueſtres, aliæ domeſticæ. Proloquiorum aliud uerum, aliud falſum. Hic arborum & pronuntiatorum rationem tribus diuiſionum formis diſtinximus.

Octo quæſtiones, uel loci thematis ſimplicis.

Prima, quæ etymologia, uel origo uocabuli ſit. Vt Medicus dicitur, quia medetur. Mundus, à perfecta abſolutàque elegantia. Chelidonia, quod ab hirundine inuenta ſit. Secunda an ſit. Vt ſit ne ars aliqua, qua adiuuari memoria poſſit. Sit ne Deus. Sint ne inferi. Hæc quæſtio ſecundo loco abſoluenda eſt.

Tertia quid ſit res de qua agitur. Vt quid ſit Deus, quid mundus. Quid uirtus, Quid fortitudo. Huc pertinent ea, quæ de quinq; finiēdi formis dicta ſunt. Quarta quæ cauſſæ ſiut. A quo authore res ſit profecta. Cuius gratia facta. Ex qua materia cōſtet. Cuiuſmodi formā ſeu figuram habeat. Quinta unum an multa. Vt ſint ne plures dii, quemadmodum ueteres crediderunt. Hic dicemus, qua ratione id eſſe non poſſit. Sint ne plures mundi. Democritus enim innumerabiles eſſe mundos opinabatur, quaſi pilas alios extra alios. Sexta, quæ, & quot ſint ſpecies rei. Vt tres eſſe plantarū formas, arborem, fruticem, herbam. Duo eſſe axiomatū genera, ſimplex, & compoſitū. Quatuor uirtutum ſpecies: prudentiam, iuſtitiam, fortitudinem, temperantiā. Septima, quibus mēbris, ſeu partibus conſtet. Arboris partes ſunt, radix, caudex, rami, flores. Axiomatis, ſubiectū, & prædicatum. Octaua quæ rei ſint uires uel officia, ſiue quid res efficiat, Quid efficiat luna ſuo inceſſu. Quid chelido-

nia.Sic Plin.in na.hi.de Sole ſcribit: Nō tēporū modo,terrarumque,ſed ſiderū etiā ipſorū,cœli q; rector.Hic lucē rebus miniſtrat,aufertq; tenebras.Hic reliqua ſidera occultat.Hic uices tēporū annūque ſemper renaſcētē ex uſu naturæ tēperat.Hic cœli triſtitiā diſcutit,atq; etiā nubila humani animi ſerénat.Hic ſuū lumen cæteris quoq; ſideribus fœnerát. Ad hunc modum thematum ſimplicium naturam indagabimus.

Quid axioma,& quæ eius partes.

PRonuntiatum,axioma,enuntiatio,proloquiū,uel propoſitio eſt indicatiua, & ſimplex oratio,qua certi quiddā ſignificatur. Vt cōtinētia,tēperantia eſt. In omnibus perſonis,numeris,ac tēporibus modi indicatiui axioma,uel propoſitio dicitur. Vt Cicero mortalis erat. Igne mundus interibit. Dederam ad te literas. Cæſar uicit Pompeium. Item uerba infinitiua,ac ſubiūctiua,ſi pro indicatiuis ſumātur, propoſitionem efficiunt. Vt omnes concurrere pro cōcurrebant. AEſtas non ſemper fuerit,cōponite nidos,pro erit. M.V.in lib. de lin. lat.ad Ci.quarto & uigeſimo. pronuntiatum ita finit: Proloquium eſt ſententia in qua nihil deſyderatur. De hoc Gellii uerba hæc ſunt: Erit autem planius quid proloquiū ſit,ſi exēplum eius dixerimus. Ἀξίωμα igitur huiuſmodi eſt. Annibal Pœnus fuit. Scipio Numantiam deleuit. Milo cædis dānatus eſt. Neque bonū eſt uoluptas, neque malum. Et omnino quicquid ita dicitur,

plena,atque perfecta uerborum ſententia, ut id neceſſe ſit aut uerum aut falſum eſſe:id à Dialecticis Ἀξίωμα, id eſt,oratio uerũ aut falſum plene ſignificans, appellatum eſt:à Marco Varrone proloquium: à Marco autem Cice. pronunciatum. Partes axiomatis ſunt,ſubiectum,& prædicatum. Subiectum, prior proloquii pars eſt, de qua aliquid dicitur. Prædicatum poſterior pars eſt,quæ de alio prædicatur. Vt in his:Cicero eſt orator,iuſtitiæ eſt uirtus,ſubiecta ſunt Cicero, iuſtitia. Prædicata uero Orator,uirtus. Interdũ uerba reſoluenda ſunt,quo partes dictæ habeantur. Hoc modo: Cæſar uicit Pompeium,hoc eſt, fuit uincens. Cicero ſcribit,eſt ſcribens. Prædicari,eſt alterum de altero explicandi eius cauſſa dici. Vt quum dicimus homo eſt animal:animal de homine prædicatur,& naturã eius exprimit.

Prima diuiſio pronunciati.

AXioma aliud ſimplex eſt,aliud cõpoſitũ. Simplex enunciatio dicitur,cuius præcipuæ partes ſunt ſubiectũ,& prædicatũ: Vt ſomnus eſt imago mortis. Compoſitũ axioma appellatur,cuius partes ſunt duo pronunciata ſimplicia quæ connectuntur coniunctionibus &,uel,ſi. Id triplex eſt,copulatiuũ,diſiunctiuũ, conditionale. Copulatiua propoſitio eſt,cuius partes coniunguntur coniunctione copulatiua: Vt Cicero eſt orator, & Plato philoſophus. Sol diurnum ſidus eſt,& Luna nocturnum. Diſiunctiuũ dicitur,cuius partes connectuntur cõiun

ctione diſiunctiua. Vt mundus ſemper fuit, uel conditus eſt à deo. Conditionale, in cuius initio ſi coniunctio ponitur. Vt ſi ſol oritur, dies eſt. Si furatus eſt rem ſacram, ſacrilegus eſt.

Secunda diuiſio.

Ronunciatum aliud uerũ eſt, quod rebus
P conſentit. Vt fortitudo uirtus eſt. Aliud
falſum, quod rebus nõ conſentit. Vt fortitudo eſt uitium. Lapis eſt corpus uiuum.

Tertia.

Roloquiorum aliud adfirmatiuũ eſt, quo
P alterũ alteri dicitur ineſſe. Vt pudor eſt
metus. Animus eſt immortalis. Aliud negatiuum, quo alterũ dicitur nõ ineſſe alteri. Vt patientia non eſt uicium. Libido nõ eſt uirtus.

Quarta.

Xiomatũ aliud uniuerſale eſt, cuius ſub-
A iecto præponitur ſignum uniuerſale: uel
quo alterum dicitur ineſſe, uel nõ ineſſe alteri uniuerſi. Vt omnis homo capax rationis eſt. Nihil tã alte à natura poſitũ eſt, quo uirtus nõ poſſit eniti. Nulla uirtus opibus inferior eſt. Aliud particulare, cuius ſubiecto præfigitur ſignum particulare: uel quo alterũ dicitur ineſſe, aut non ineſſe alteri ex parte aliqua. Vt aliquis homo orator eſt. Aliquod animal oculis caret.

Aliud indefinitum, quo alterũ dicitur ineſſe, uel nõ ineſſe alteri ſine ſigno, & quod ſimile eſt uniuerſali. Vt poetæ ſunt honore digni. Hominem decet piũ eſſe. Fures puniẽdi ſunt. Sic pro-

prie appellãtur propoſitiones neceſſariæ, ubi genus uel differentia de ſpecie prædicatur. Vt homo eſt animal,homo eſt mortalis,capax ratiõis: Hæ uero ſunt particulares, homo ſcribit, homo eſt orator. Vtrobique ſubauditur aliquis. Aliud ſingulare,ubi proprium nomen,uel indiuiduum ſubiicitur. Vt Demoſthenes orator fuit. Homerus literarũ princeps eſt. Hæc herba emoritur.

Quæ ſint ſigna uniuerſalia,
quæ particularia.

GEneralia,ſiue uniuerſalia ſigna uocamus quæ ſignificãt uocẽ ſequentẽ accipi pro omnibus indiuiduis. Vel quæ interpretamur per cõiunctionẽ, aut propoſitionẽ copulatiuã. Sũt autẽ hæc,cunctus,uniuerſus,ſinguli, omnis, quiſque, unuſquiſque, nullus non,nemo,nemo nõ. Vt cuncti mortales ambitioſi ſũt. Vniuerſa pecunia dabitur: In ſingulas naues ſinguli milites accerſebantur. Omnis homo mortalis eſt. Sua cuiq; ſentẽtia. Vnũquodq; crimẽ excutietur. Quæ ſic explicamus. In hanc nauẽ militem unũ accerſebant,& in illam nauem militẽ unum accerſebãt. Sic de nauigiis aliis. Huc pertinent interrogationes,quæ interim propoſitionẽ uniuerſalẽ efficiunt. Vt,quid nõ uaſtauit?id eſt, omnia. Et prouerbia. Iuuenéſq; ſenéſq;:hoc eſt, omnes. Miſcebis ſacra prophanis, id eſt omnia. Item hæc,Quantum eſt hominũ uenuſtiorum. Quicquid erat copiarum,amiſit. Si quid erat copiarum amiſit,hoc eſt,omnes uenuſtiores,omnes

copias. Particularia uero ſigna ſunt, quæ indicant uocem ſequentē pro aliquot duntaxat indiuiduis accipi, nō pro omnibus Vel quæ interpretamur per pronunciatum diſiunctiuum. Huiuſmodi ſigna ſunt hæc: aliquis, quidā, quilibet, quiuis, nonnullus. Vt aliquis homo fortis fuit. Quidā non ſatis te amat. Qualibet hirſutas frōde tegēte comas. i. hac uel illa citra delectū, non omnibus frondibus. Nō apte itaque quemlibet hominem pro omni homine dicimus. Quemuis arbitrum cedo, hoc eſt, hūc uel illū ſine delectu.

Quinta.

PRonunciatorū aliud neceſſariū eſt, quū prædicatum neceſſario ineſt ſubiecto. Id fit, quando genus, uel differētia de ſpecie dicitur: aut finitio de definito. Vt homo eſt animal. homo eſt capax rationis. Animal eſt corpus uiuum & ſentiens. Aliud contingens, quo prædicatum ut ineſt, ita poteſt nō ineſſe. Quod fit, quando de ſubſtantiis accidentia dicuntur: aut de accidētibus accidentia, ut Vergilius poeta eſt. Poetæ ſunt honore digni. Aliud impoſſibile, quum fieri non poteſt, ut prædicatum inſit ſubiecto, Vt lapis ſentit, Frutex eſt animal.

De oppoſitione pronunciatorum.

TRia ſunt pugnantiū axiomatū genera. Cōtraria dicuntur duo uniuerſalia, Vt omnis pudor eſt metus, Nullus pudor eſt metus. Horū natura eſt, ut nunquā ſimul eſſe uera poſſint: ſæpenumero tamē, præſertim in contingē

tibus,falſa. Vt omnis homo poeta eſt,nullus homo poeta eſt. Subcõtraria,duo particularia ſũt, ut aliquis homo eſt doctus,aliquis homo nõ eſt doctus. Hæc nũquã ſimul falſa ſunt,ſed quãdoque ſimul uera. Cõtradictoria,ſunt duo axiomata,quorũ alterũ eſt uniuerſale, alterũ particulare:uel quorũ utrũque eſt ſingulare. Vt omnis pietas eſt iuſtitia,aliqua pietas non eſt iuſtitia. Nullus pudor eſt metus,aliquis pudor eſt metus. Hæc nunquã ſimul neque uera,neq; falſa ſunt. In his tribus pugnãtiũ propoſitionũ formis ſeruanda ſunt duo. Vt altera ſit adfirmatiua:altera negatiua. Vt in utraque idem ſit ſubiectum, & idem prædicatũ. Quoniam hic nulla eſt pugnãtia. Cicero eſt orator, Vergilius non eſt orator.

Omnis patientia eſt fortitudo. Contrariæ. Nulla patientia eſt fortitudo.

Contradi ctoriæ. Contradi ctoriæ.

Aliqua patientia eſt fortitudo. Subcõtrariæ Aliqua patientia nõ eſt fortitudo.

De Propoſitionum iſodynamia.

ISodynamia, uel (ut uulgari uocabulo utar) æquipollentia pronuntiatorum, eſt ſimilis, tum quãtitas, tum qualitas duorũ axiomatũ, quibus idem ſubiectũ ac prædicatum eſt. Quantitas ad generalitatẽ, qualitas ad negationem, adfirmationemque referenda eſt. Signa ἰσοδυναμοῦντα hæc ſunt: nõ omnis, & aliqs nõ: omnis, & nullus nõ: omnis, & nemo non: non omnis non, & aliquis: nõnullus, & aliquis: nõnullus non, & aliquis non. Ex his conficiuntur pronuntiata ἰσοδυναμοῦντα: Non omnis homo eſt iuſtus: aliquis homo non eſt iuſtus. Omnis homo eſt mortalis: nullus homo non eſt mortalis. Omnis homo ignauus eſt: nemo non eſt ignauus. Non omnis homo non eſt doctus: aliquis homo doctus eſt. Nonnulli oratores fuerunt: aliqui oratores fuerunt. Nonnulli homines non amant literas: aliqui homines literas non amant. Hæc ratio inueniendi propoſitiones, quæ eandem habeant uim, duas adfert commoditates. Cõducit enim non mediocriter ad iudiciũ, ſi propoſitio aliqua obſcura ſit. Deinde haud parum facit ad copiam. Quippe pulchrum eſt quærenti ſermonis ornatum poſſe multas excogitare formas loquẽdi: atque ex iis, ueluti ex ingenti floſculorum multitudine, aptiſſimam, elegantiſſimámque eligere.

De Conuerſione.

Conuerſio propoſitionis, eſt ſubiecti ac prædicati cõmutatio. Earũ duo genera ſunt, ſimplex, & (ut Dialectici aiunt) per accidens. Simplex conuerſio eſt, quando nõ mutantur ſigna. Hoc modo uertuntur pronuntiata uniuerſalia negatiua, & particularia adfirmatiua. Vt nulla iuſtitia uitium eſt. nullum uitium eſt iuſtitia. Aliqua fortitudo uirtus eſt: aliqua uirtus eſt fortitudo. Hic manent ſigna, nullus, & aliquis, uocibus aliis tranſpoſitis. Altera uertẽdi forma eſt, qua mutãtur ſigna. Id fit in axiomate uniuerſali adfirmatiuo. Vt omnis homo animal eſt: aliquod animal eſt homo. Omnis patiẽtia fortitudo eſt: aliqua fortitudo eſt patientia.

Quot ſint formæ argumentorum.

Diximus duas eſſe Dialecticæ partes, topicen, ac criticẽ. Topice locos demonſtrat, unde argumenta petuntur, de quibus poſterius loquemur. Critice uero rationes colligẽdi: quæ ad iudicium faciunt, quãdo docere libet confirmationes aut noſtras, aut poetarũ, aut oratorũ efficaces eſſe, & cohærere: uel ridiculas eſſe, & nihil efficere. Inde hanc Dialectices partẽ criticen, hoc eſt, iudicandi artem nuncupamus. Sicut enim aurũ lapide, & igne probatur: ita ſunt certæ argumẽtorũ ſpecies, formæ, uel modi, quibus nullo pene negocio cognoſcamus, an ratio, ſiue probatio è locis inuẽta proba ſit, nec ne. Hos

colligendi modos deſcribemus. Argumẽtum eſt ratio probationẽ præſtans, qua colligitur aliud per aliud: & quæ quod eſt dubium, per id quod dubiũ non eſt, confirmat. Argumentorum quatuor formæ ſunt, ſyllogiſmus, enthymema, inductio, exemplũ. Soriten ad ſyllogiſmos referunt. Et reuera aliud nihil, niſi ſyllogiſmus eſt. Quod aperte docet axiomatum cõmutatio, quæ crebra eſt apud oratores. Quid etenim aliud eſt, omnis homo eſt animal, omne animal eſt ſubſtãtia, ergo omnis homo eſt ſubſtãtia: quã omne animal eſt ſubſtãtia, omnis homo eſt animal, igitur omnis homo eſt ſubſtantia? Sorites quidem, quoniã medium in maiore propoſitione prædicatur, in minore ſubiicitur, plures admittere tum uoces tum axiomata poteſt, quàm ſyllogiſmus: uerum probandi loquendique ratio id non requirit.

Quid ſyllogiſmus, & quibus partibus conſtet.

Syllogiſmus eſt efficaciſſima probãdi forma, qua è duobus pronunciatis concluſio ſeu thema colligitur. Hæc argumentatio tribus uocibus ſeu terminis cõſtat: maiore, minore, & medio. Totidem quoque propoſitionibus. Quarũ prima nominatur, maior propoſitio: ſecunda, minor propoſitio: tertia, cõcluſio, thema, cõplexio, intẽtio. Porro terminus maior, eſt uox quæ cũ medio ponitur in maiore propoſitione. Terminus minor, uocabulum eſt, quod cum medio ponitur in minore propoſitione. Medium,

eſt uox quæ bis ponitur ante cõcluſionem. Exempli gratia. In hoc ſyllogiſmo, omnis inſidiator iure occiditur, Clodius eſt inſidiator, ergo Clodius iure occiſus eſt: inſidiator medium eſt: iure occiſus, terminus maior: Clodius, minor.

De figuris, & modis ſyllogiſmorum.

Omnis ſyllogiſmus habet materiam, & formam. Materia ſunt axiomata, ex quibus ſyllogiſmus cõponitur. Sic dicimus pronunciatum eſſe uerum aut falſum nihil facere, ad formam, ſed ſolum ad materiam cõfirmationis. Quippe ex proloquiis falſis ſæpenumero ſyllogiſmus bonus contexitur. Vt hic: Nullum animal mortale eſt, omnis homo eſt animal, ergo nullus homo mortalis eſt. Forma eſt pronunciatorum diſpoſitio. Ad hanc pertinent figuræ & modi. Figura, eſt certa diſpoſitio medii. Tres ſunt figuræ. Prima, quãdo mediũ in priore pronunciato ſubiicitur: in poſteriore prædicatur. Secunda, quum medium utrobique prædicatur. Tertia, quando mediũ bis ſubiicitur. Harũ unaquæque aliquot ſub ſe modos habet. Modus eſt ratio qualitatis & quantitatis propoſitionum. Prima figura modos cõtinet quatuor: ſecũda totidem: tertia ſex. In modorũ nominibus omnes prope characteres peculiarẽ aliquam habẽt uim. A, uniuerſalẽ affirmatiuam ſignificat: E, uniuerſalem negatiuã. I, particularẽ affirmatiuã: O, particularẽ negatiuã: B, indicat argumentationem reduci poſſe ad primæ figuræ primum modum

C,ad ſecundum: D,ad tertium: F, ad quartum: S, cõuerſionem ſimplicẽ notat: P, peraccidẽs. M, axiomatum tranſpoſitionem.

Quæ ſeruanda ſint in ſyllogiſmis.

IN omni ſyllogiſmo neceſſe eſt maiorem propoſitionẽ, uel minorem, aut utranq; adfirmatiuã eſſe. Quoniã ex duabus negatiuis nihil recte colligitur. Ante concluſionẽ altera uel utraque debet eſſe uniuerſalis. Si maior propoſitio uel minor negatiua fuerit, concluſio quoque negatiua ſequetur. Si propoſitio maior uel minor particularis fuerit: cõcluſio etiã particularis erit. Medium nunquã ponitur in concluſione. In ſyllogiſmo non ſint plures uoces, quã tres. Neq; ſit nomẽ aliquod ambiguũ, quod in uno axiomate, aliter capiatur, quàm in alio.

Modi primæ figuræ.

Bar	Omne animal ſentit,
ba	Omnis homo animal eſt: igitur
ra.	Omnis homo ſentit.
Ce	Nullum animal caret ſenſu,
la	Omnis homo animal eſt: ergo
rent.	Nullus homo caret ſenſu.
Da	Omnis inſidiator iure occiditur,
ri	Clodius eſt inſidiator: ergo
i	Clodius iure cæſus eſt.
Fe	Nulla ars inutilis eſt,
ri	Dialectice ars eſt: igitur
o.	Dialectice non eſt inutilis.

His addunt Dialectici modos alios, qui conclu-

ſionem inuerſam habent, uel (ut ipſi uocãt) indirectam. Siquidem duas cõcluſionũ formas tradunt. Directam, quando idem prædicatũ eſt maioris propoſitionis, ac thematis. ut hic:

Omnis iuſtitia uirtus eſt,
Pietas eſt iuſtitia: ergo
Pietas eſt uirtus.

Indirectam, quum quod prædicatur in maiore propoſitione, in concluſione ſubiicitur, Vt:

Omnis temperantia eſt uirtus,
Clementia temperantia eſt: igitur
Aliqua uirtus eſt clementia.

Poſterior forma loquendi plane contraria eſt communi naturæ ſermonis. Modi ſecundæ figuræ.

Ce Nemo prodigus eſt auarus,
ſa Omnes fœneratores ſunt auari: ergo
re. Nullus fœnerator eſt prodigus.
Cam Omnis gratitudo eſt iuſtitia.
eſ Nulla prudentia eſt iuſtitia: igitur
tres. Nulla prudentia eſt gratitudo.
Feſ Nemo ignauus literas amat,
ti Cælius literas amat: ergo
no. Cælius non eſt ignauus
Ba Omnes eruditi ſunt comes & humani,
ro Agricius nec comis eſt, nec humanus: ergo
co. Agricius non eſt eruditus.

Modi tertiæ figuræ.

Da Omnis homo eſt ſubſtantia,
rap Omnis homo eſt animal: ergo

ti. Aliquod animal eſt ſubſtantia.
Fe Nulla deſidia eſt uirtus,
lap Omnis deſidia eſt metus laboris: ergo
ton. Nullus metus laboris eſt uirtus.
Di Aliquis homo eſt ſubſtantia,
ſa Omnis homo eſt animal: ergo
mis. Aliquod animal eſt ſubſtantia;
Da Omnis homo eſt mortalis,
ti Aliquis homo eſt animal: igitur
ſi. Aliquod animal eſt mortale.
Bo Aliquis homo non eſt ignauus,
car Omnis homo eſt animal: ergo
do. Aliquod animal non eſt ignauum.
Fe Nullus homo eſt immortalis,
ri Aliquis homo eſt animal: ergo
ſon. Aliquod animal non eſt immortale.

De ſyllogiſmi ductu ad impoſſibile.

Syllogiſmi formã probam eſſe traductione (ut uocant) ad impoſſibile hunc in modũ docẽt. Axioma, quod contradictorium eſt cõcluſioni, pro maiore propoſitione ponunt. Deinde è duobus pronunciatis, quæ præceſſerunt concluſionẽ, alteram deligũt, quæ manifeſte uera eſt eam minorẽ propoſitionem faciunt. Poſtremo tertiæ propoſitionis relictæ cõtradictoriam pro concluſione ponunt: Nam ea rite ex aliis duabus colligitur. Quæ quia aperte falſa deprehenditur: neceſſe eſt alterutram earũ falſam eſſe, ex quibus ipſa colligitur. Vt ſit hic ſyllogiſmus in prima figura.

Omne animal eſt ſubſtantia,
Omnis homo eſt animal: ergo
Omnis homo eſt ſubſtantia.

Huius cõcluſionem ſi quis eſſe putet incertam: contexendus ſyllogiſmus ex pronuntiatis contradictoriis, hoc modo:

Aliquis homo non eſt ſubſtantia,
Omnis homo eſt animal: ergo
Aliquod animal non eſt ſubſtantia.

Atqui hæc poſtrema, quoniam falſa eſt, neceſſe eſt falſam quoque eſſe alteram earum, ex quibus ipſa colligitur. Non minorem quoniam ea in ſyllogiſmo priore dicebatur uera. Ergo maiorẽ quæ contradictoria eſt cõcluſionis, cuius ueritas incerta erat. Idem efficietur, ſi maiorem dicamus ueram eſſe, hoc modo:

Aliquis homo non eſt ſubſtantia,
Omne animal eſt ſubſtantia: ergo
Aliquis homo non eſt animal.

Ad hanc formã ſpectant oratorũ contentiones.

De ratiocinatione.

Quod Dialectici ſyllogiſmum, id Cicero ratiocinationem uocat. Ratiocinatio, eſt argumẽtatio perfectiſſima, quæ accõmodatione aſſumptionis, ad id, quod propoſitũ eſt, elicit cõcluſionẽ. Huius partes quinq; ſunt propoſitio uel expoſitio, propoſitionis approbatio, aſſumptio, adſumptionis ratio, complexio. Propoſitio eſt, per quam breuiter is locus proponitur, ex quo omnis emanat uis argumentationis.

Ratio eſt quæ demonſtrat uerum eſſe,quod propoſuimus,uno pluribuſue argumentis. Aſſumptio eſt per quã id,quod ex propoſitione ad oſtẽdẽdum pertinet, aſſumitur. Aſſumptionis ratio eſt,per quam id quod aſſumptum eſt,confirmatur.Complexio eſt ,per quam id quod ex tota argumentatione conficitur,exponimus. Ratiocinatio interdum quinque, quandoque quatuor, ſæpenumero tribus duntaxat partibus conſtat. Quinque,quando tam expoſitio, quam adſumptio indiget probationis.Quatuor,quũ ſola uel propoſitio,uel adſumptio rationibus confirmatur . Tribus, quando neque expoſitio, neque adſumptio probatione eget.

Quinque partita ratiocinatio.

PRopoſitio,uel expoſitio:Quicquid optime adminiſtratur,adminiſtratur cõſilio.

Ratio uel confirmatio expoſitionis.Domus ea quæ ratione regitur,omnibus inſtructior rebus,& apparatior eſt,quã ea,quæ temere & nullo conſilio gubernatur. Alia ratio. Exercitus is, cui præpoſitus eſt ſapiẽs, & callidus imperator, omnibus partibus cõmodius regitur, quã is qui ſtultitia, & temeritate alicuius adminiſtratur. Alia approbatio.Eadẽ nauigii ratio eſt. Nam nauis optime curſum conficit ea , quæ prudẽtiſſimo gubernatore utitur. Adſumptio, quæ tertia argumentationis pars eſt.Mundus optime adminiſtratur.Confirmatio adſumptionis. Nam & ſignorum ortus & obitus,definitum quendam or-

dinem ſeruant. Et annuæ commutationes non modo quadam ex neceſſitate, ſemper eodem modo fiunt: uerum ad utilitates quoque rerum omnium ſunt accommodatæ. Et diurnæ nocturnæque uiciſſitudines nulla in re unquam mutatæ, quicquam nocuerunt. Hactenus quatuor habuimus ratiocinationis partes. Quinta eſt complexio, ſiue intẽtio. Quæ aut id infert ſolum, quod ex omnibus partibus colligitur, hoc modo, Cõſilio igitur mũdus adminiſtratur. Aut unum in locum quum contraxerit breuiter propoſitionẽ & adſumptionem, id adiungit, quod ex his conficitur, ad hunc modum. Quod ſi melius geruntur ea, quæ conſilio, quàm quæ ſine conſilio geruntur: nihil autem omniũ rerũ melius, quam mundus adminiſtratur: conſilio igitur mundus adminiſtratur.

Quadripartita.

Expoſitio. Qui ſæpenumero nos per fidẽ fefellerũt, eorũ orationi fidẽ habere nõ debemus. Propoſitionis ratio. Si quid enim perfidia illorum detrimenti acceperimus, nemo erit præter noſmetipſos, quem iure accuſare poſſimus. Alia ratio. Ac primo quidẽ decipi incommodum eſt, iterũ ſtultum, tertio turpe. Adſumptio, Carthaginenſes autem perſæpe iam nos fefellerunt. Hæc probationis non indiget. Complexio. Summa igitur amentia eſt, in eorum fide ſpem habere, quorum perfidia toties deceptus ſis.

Tripartita.

Vt metuamus Carthaginenſes oportet,ſi A incolumes reliquerimus : aut eorũ urbẽ diruamus. At metuere quidem non oportet. Reſtat igitur,ut urbẽ diruamus. Alia. Quicunque literas amant,opes,honores,ac corporis dignitatem contemnere ſolent. Poetæ uero literas amant, Igitur opes & honores contemnunt. Breuiter omnes ſyllogiſmi ſunt ratiocinatiões tripartitæ. Id ſolũ intereſt inter Dialecticos,& Oratores:quod hi copioſius: illi breuius rẽ eandem exponunt. Hi non ita anxie ordinẽ ſeruant pronuntiatorum, illi ſemper maiorem propoſitionem primo loco:minorem ſecundo; complexionem poſtremo ponunt.

Quid epichirema.

Vod Dialecticis ſyllogiſmus: Ciceroni Q ratiocinatio : id Fabio epichirema eſt. Quod hæc Quintiliani ipſius uerba demonſtrant. Epichirematos & quatuor,& quinque,& ſex etiam factæ ſunt partes à quibuſdam Cicero maxime quinque defendit, ut ſit propoſitio,deinde ratio eius,tũ aſſumptio,& eius probatio,quinta complexio. Hæc Fabius. Idem paulum infra id ſolum inter epichirema,& ſyllogiſmum intereſſe tradit, quod hic ex ueris uera colligat:illius uero uſus circa credibilia frequẽtior ſit.

De captioſis argumentationibus.

Gellius captioſas aliquod argumẽtationes ponit. Qualis eſt. Quod nix eſt, hoc grando non eſt. Nix autẽ alba eſt. Grãdo igitur alba non eſt. Item alia non diſſimilis. Quod homo eſt, hoc non eſt equus. Homo autẽ animal eſt. Equus igitur animal non eſt. Poſſunt & aliæ excogitari. Omnis homo uel eſt doctus, uel indoctus. Verũ, non omnes homines ſunt eruditi. Ergo omnes indocti ſunt. Item omnis homo dormit, uel uigilat. Sed non omnis homo uigilat. Ergo omnis homo dormit. Quicquid nõ amiſiſti, hoc habes. Cornua nõ amiſiſti. Igitur cornua habes. Id genus argumentationis Dialectici tũ fallacias, tum ſophiſmata nominant. Quæ facile dilui, ac refelli poſſunt ſi ea, quæ in ſyllogiſmi cõpoſitione ſeruanda præſcripſimus teneantur.

De enthymemate.

Enthymema, eſt imperfectus ſyllogiſmus Quandoque maiorẽ cum themate cõplectitur. Vt: Omnis iuſtitia uirtus eſt: igitur pietas uirtus eſt. Deeſt minor: pietas eſt iuſtitia. Interdũ ex minore, & themate cõponitur omiſſa maiore. Vt: Pietas eſt iuſtitia, ergo pietas uirtus eſt. Deeſt maior; omnis iuſtitia uirt9 eſt. Vtra deſit maior an minor, hoc pacto cognoſcas. Si in antecedẽte, & conſequente idem ſit ſubiectũ, maior deeſt: ſin idẽ prædicatũ minor. Vt in hoc enthymemate: Clodius inſidiator eſt: ergo Clodius iure cæſus eſt, deeſt maior; Inſidiator

omnis iure occiditur. Hic uero minor deeſt: Omnis inſidiator iure occiditur: ergo Clodius iure cæſus eſt. quoniã in priore, idẽ ſubiectũ: in poſteriore, idem prædicatũ. Enthymemate crebro Poetæ utuntur. Vt apud Ouidium: Quæritur AEgiſthus, quare ſit factus adulter: In promptu cauſſa eſt, deſidioſus erat. Antecedens eſt, AEgiſthus deſidioſus erat. Conſequitur: ergo AEgiſthus adulter erat. Deeſt maior: Omnis deſidioſus adulter eſt. Partes Enthymematis duæ ſunt, antecedens & conſequens.

De inductione.

INductio, quæ Græcis ἐπαγωγὴ dicitur, eſt forma colligendi, qua è ſingularibus ad uniuerſale progredimur. Vt plebs Romana optime de Milone ſentit: equeſter ordo optime ſentit: Senatus optime ſentit: totus igitur populus Rom: optime de Milone ſentit. Syllogiſmus progreditur ab uniuerſalib9 ad ſingularia. Vt omnis homo mortalis eſt: Cicero eſt homo: ergo Cicero mortalis eſt. Inductio à particularib9 ad uniuerſalia. Vt Homerus mortuus uel mortalis eſt. Demoſthenes mortalis eſt: Igitur omnis homo eſt mortalis. In epagogis cauẽdũ, ne diuerſum aliquid inter ſingularia, quæ nõ exprimuntur, appareat. Iccirco non rectè colligas: Demoſthenes orator eſt, Cicero orator eſt: ergo omnis homo orator. Partes inductionis ſunt antecedẽs, quod ſingularium coaceruatione conſtat: & cõſequens uniuerſale, collectum è ſingularibus.

De exemplo.

Exemplũ, uel παράδειγμα, eſt, quoties unũ particulare, per aliud probatur, propter ſimilitudinẽ, quæ in utroque reperitur: Vt ſi nauiũ rectores iudicio nõ ſorte eliguntur: igitur & magiſtratus iudicio, non ſorte eligendi ſunt. Hic ſimilitudo quædam eſt inter nauigiũ & remp. inter rectores nauium & magiſtratum. Exempli materia petitur è locis ſimilium, diſſimilium, parium, maiorum, minorum. Exemplum à ſimili. Quemadmodum uaſcula oris anguſti ſuperfuſam humoris reſpuunt copiã, ſenſim autẽ inſtillantibus replentur: ſic tenera puerorum ingenia grandia non percipiunt, modica & uiribus ſuis apta commodius addiſcunt.

A diſſimili. Si barbarorũ eſt in diẽ uiuere: noſtra conſilia ſempiternũ ſpectare æuum debent. A pari, Si fratrem domi alis, quur me eiicis. A maiori, Cicero non perſuaſiſſet: igitur nec puer hic perſuadere poterit. A minori, hic puer perſuaſit: ergo & Cicero perſuaſiſſet.

Huc pertinent argumenta, quæ dicuntur à ſententiis, parœmiis, apologis, fabulis. Diſtant exemplum & locus ab authoritate, quod in uno iudicio hominis: in altero, facti ſimilitudine utimur.

Quid ſit locus,& quot locorum ſpecies.

LOci argumentorũ ſedes ſunt. Ita appellauerunt,quod in eis uelut receptu, & theſauro quodã,omnia faciendæ fidei inſtrumenta ſint repoſita. Duo locorũ genera. Dialectici,ut genus,ſpecies,differẽtia,finitio,materia, forma,finis,ſimile,par,maius,minus. Et Rhetorici,qui ad laudẽ,conſilia,uel iudiciũ pertinent. Hi rurſus aut laudatiui dicuntur:ut genus,natio,patria,infantia,pueritia,adoleſcentia. Aut ſuaſorii, qui quatuordecim ferè numero ſunt: tutum,iucundũ,facile,neceſſariũ,utile,iuſtum, honeſtum: & his cõtrarii à periculis,ab iniucundo,à difficili,à nõ neceſſario,ab inutili,ab iniuſto,ab inhoneſto. Aut iudiciales:ut à teſtibus,à tabulis,à quæſtionibus,à rumoribus. Hos ordine deſcribemus poſita prius diuiſionis tabula.

		Genus,	Species,
			Differentia,
	Dialectici	Finitio,	
		Materia,	Forma,
		Finis.	
			Genus,natio,
	Laudatiui		Patria,
			Infantia,pueritia,
Loci			Adoleſcentia,

Rhetorici	Deliberatiui	Tutum, Iucundum, Facile, Neceſſarium, Vtile, iuſtum, Honeſtum, Periculoſum, Iniucundum, Difficile, Non neceſſarium, Inutile, iniuſtum, Inhoneſtum,
	Iudiciales	Teſtes. Tabulæ. Quæſtiones. Rumores.

Genus, & commune.

A D generis negationem conſequitur ſpeciei remotio. Vt ſtudioſus nõ eſt: igitur fortis nõ eſt. Ad affirmationem generis non ſequitur adfirmatio ſpeciei. Quẽadmodum hic, Animal eſt, ergo homo eſt. Ad totius generis adfirmationẽ cõſequitur adfirmatio cuiuſlibet ſpeciei. Vt omne argentum legauit, igitur & cælatum. Simili forma è communi colligimus particulare. Cõmune hic dicitur, quicquid altero latius patet. Vt homo commune eſt ad ætiopem, & hominẽ album. Item ad pauperem & opulentum. Domus ad paruã domum & magnam.

Colligẽdi forma eiuſmodi eſt. Nullam unquam domum habuit, igitur nec magnam. Nunquã librum aliquem uidi, ergo nec tuum.

Species, ac particulare.

R Emota ſpecie, non conſequitur remotio generis. Nõ enim ſequitur homo nõ eſt, igitur animal non eſt. Item chelidonia arbor non eſt, ergo nec planta. Sed adfirmata ſpecie, ſequitur adfirmatio generis. Vt Cicero eſt homo, ergo & animal. Huc etiam referẽdæ ſunt argumentationes, quæ colliguntur à particulari ad commune. Particulare hic dicitur, quicquid altero eſt anguſtius. Quod genus ueſtis longa ad ueſtem: homo timidus ad hominem: liber elegãs ad librum. Argumẽtandi ratio talis. Librum elegantem habui, ergo & librum. Murem paruum uidit, igitur & murem.

Differentia.

A D negationem differentiæ conſequitur negatio ſpeciei, quam cõſtituit: & ad adfirmationem, adfirmatio. Vt ſpongia ſentit, eſt igitur animal. Ratione caret, igitur homo non eſt.

Finitio, & etymologia.

A Finitione ad finitum, & contra, à finito ad finitionẽ argumẽtamur, tũ adfirmatiue tũ negatiue. Vt animal capax rationis eſt, ergo & homo. Animal eſt, igitur corpus uiuũ ac ſentiens. Negatiue. Non eſt animal capax rationis, ergo homo nõ eſt. Non eſt animal, igitur

nec

nec corpus uiuum & ſentiens. Simili ratione ab etymologia argumentum ducitur. Vt, eſt ſacræ rei ablatio, ergo ſacrilegium. Medetur, ergo medicus eſt. De deo diſputat, igitur theologus.

Deſcriptio.

D Iſtant finitio & deſcriptio. Quod hæc quale aliqd ſit, illa quid ſit, doceat. Hæc accidētibus multis: illa genere & differētia cōſtet. Ex deſcriptione haud alia ratione argumentũ, atq; è finitione cõficitur. Sed cauēdũ ne deſcriptio latius pateat, neue ſit anguſtior, quã id, quod deſcribitur. Vt pſitacus eſt auis uiridis, roſtro adunco, collo rubro, torque inſigni in ſenecta, quæ altero pede cibũ tenēs ueſcitur.

Totum & partes.

A Toto inferũtur partes, non remouētur. Vt domus eſt, neceſſe eſt igitur & parietes & tectum eſſe. Verum non ſequitur. Domus nõ eſt, ergo nec tectũ nec parietes ſunt. Poſſunt enim ſupereſſe parietes, reliquis cõſumptis incendio. Partes ſi uniuerſæ colligantur, totum inferunt. Vt parietes ſunt & tectum, neceſſe eſt igitur domum eſſe.

Cauſſæ quatuor.

C Auſſarum naturã ante expoſuimus. Ab efficiente, Sol adhuc ſub terra eſt, igitur nõdũ eſt dies. Traianus nunquã genuit, ergo Traiano nõ fuit filius. Voluptas infamiam gignit, igitur fugiēda. Virtus honorem adfert, igitur appetēda. Efficientiũ cauſſarũ aliæ natu-

ra agunt,quæ non conſilium, ſed impetum ſequūtur. Vt Sol,Luna,ignis,herbæ,gēmæ. Aliæ conſilio,ut poeta, orator, faber, agricola, ſutor, puer,adoleſcens,uir,mulier. A materia,Sublata materia aufertur effectus. Nullū lignū habuit, non potuit igitur fabricare naues. Ferrum non habet,ergo nec cudere gladios poteſt. A forma, Non habet figuram domus,ergo nec domus eſt. Non habet ſpeciem libri,igitur nec liber eſt. Volubilis eſt globus, eſt ergo rotundus. A forma apud Theocritum primo Idyllio poculū cōmendatur,ad hunc ferme modum: Dabo & profundum poculum,molli oblitum cæra,recens fabricatum,adhuc ſculpturam redolens.Circa cuius labra,in alto hedera nexa eſt. A fine,Agri uaſtati ſunt,bellum igitur fuit.Felicitas eſt expetenda, igitur & uirtus. Non eſt malum uiuere, igitur nec comedere. Nauigandum eſt, ergo & naues habendæ.

Euenta.

A B euentis uel effectibus non ſecus,atque à cauſſis argumēta ducuntur. Ab effectu cauſſæ efficiētis:Dies eſt,ergo Sol eſt ortus. Peperit,igitur cum uiro rem habuit. Ab effectu materiæ:Poculum liquitur,non eſt igitur ligneū. Ab effectu formæ,Volubile eſt uas, eſt ergo rotundum. Finium effectus minus patent. Poteſt hoc dari exemplum:Agri culti ſunt, cultores plurimi adſunt,pecora multa in agris,literæ florent,illæſa ſunt phana, ergo hic pax fuit

Vt ante diximus,finis domus eſt habitatio: nauis nauigatio: medicamenti ſanitas: belli pax. Quæ ſingula haud dubie aliquid efficiũt. Vt habitatio hominem tutũ & trãquillum reddit:nauigatio diuitem:ſanitas, robuſtũ: pax eas adfert commoditates,quas ſupra memorauimus.

Signa.

Ignorum tria genera ſunt. Antecedẽtia, quæ ante rẽ eueniũt,ut apparatus,colloquiũ. Adiuncta,quæ cũ re fiũt,ut umbra corporũ,ſtrepitus pedũ. Conſequentia,quæ poſt rem ut titubatio,trepidatio, pallor, rubor,tremor. A ſignis antecedentibus argumentũ colligit Terentius in Andria:Solitudo ante oſtiũ,nihil apparatus,nõ cohærẽt nuptiæ. A ſignis adiũctis ſic ratiocinari licet. Pallet,cogitabundus ſedet,animũ ſubinde mutat,igitur amat. Hæc omnia namq; amori ſunt coniuncta. A conſequentibus ſic,expalluit,titubauit,trepidauit: uериſimile itaque eſt ab ipſo hominẽ eſſe interfectũ.

Autoritas & exemplum.

AB iudicio,uel autoritate ſic argumentantur Optima ſtatim diſcẽdaſũt: ita enim Quintilianus inſtitutor optimus faciendum exiſtimauit. Exemplũ aut ſimile eſt,aut cõtrarium,aut maius,aut minus. Simile exẽplum:ut iure occiſus Saturninus,quoniã & Gracchus. Contrariũ ut Marcellus ornamẽta Syracuſanis hoſtibus reſtituit:Verres eadem ſociis abſtulit. Maius, Si propter matrimonium uiolatũ Troia eſt deleta:

quid fieri adultero par eſt? Minus: Tibicines, quum ex urbe receſſiſſent, publicè ſunt reuocati. Ciuitatis principes, qui bene de Rep. meriti ſunt, quum inuidiæ ceſſerint, ab exilio non ſunt reuocandi? Cæterum hæc explicatius dicenda.

Simile.

à Simili: Vt horologii umbram progreſſam ſentimus, progredientē non cernimus: & fruticem, aut herbam creuiſſe apparet, non apparet creſcere: ita & eruditionis incrementū, quoniam minutis conſtat auctibus, ex interuallo ſentitur. Argumentū à ſimili confutatur, ſi aut diſſimile eſſe oſtendemus, aut cōmodiorem ſimilitudinem dabimus, hoc modo: Vt picem nemo attingit, niſi contaminetur: ita poetas nemo legit, quin ad libidinem incitetur. negabimus ſimile quidpiam poeſin cum pice habere, & aliam ſimilitudinem dabimus. Imo quod apes facere uidemus, ut ex unoquoque floſculo, quicquid optimum eſt, excerpant, uenenum araneis relinquant: ita è poetarum ſcriptis excerpimus utilia, obſcena relinquimus.

Par, maius, & minus.

à Pari: Si patri ius eſt in filium, igitur & in filiam. Si fratrem domi alis, quur me eiicis? A maiori. Adulterum occidere licet, igitur & loris cædere. Non poteſt rex arcē aut urbem expugnare, ergo nec miles. Cicero non perſuaſiſſet, multo minus puer hic. Parēti non obtēperat, & audiet alienū? E maiori minus aliquid colligere,

eſt ex eo,quod magis probabile, ſeu ueriſimile, eſt, colligere id quod minus eſt probabile, Vt apud Ouidiũ,ubi Phaetonta Sol à quadrigis deterret: Vaſti quoq; rector Olymphi,Qui fera terribili iaculatur fulmina dextra, Nõ aget hos currus,& quid Ioue maius habetur? Facilius enim Iuppiter,quã Phaeton agere currus poſſet. Idem paulum infra de equis: Nec tibi quadrupedes animoſos ignibus illic,Quos in pectore habẽt, quos ore & naribus efflant, In promptu regere eſt. Vix me patiuntur, ubi acres incaluere animi. Quocirca argumentum etiam iſtud à maiori petitur: Lepus nõ poſſet ingredi antrũ,igitur nec ceruus.Siquidẽ probabilius multo, & magis ueriſimile eſt poſſe intrare leporem,quã ceruum, Cõfirmatur locus propoſitiõe: Si id quod magis uidetur ineſſe, nõ ineſt: nec id quod minus uidebitur ineſſe,inerit. Minus uocamus id,quod minus probabile,& minus ueriſimile eſt. Teren. in Andria: Hic paruæ conſuetudinis cauſſa huius mortẽ tã fert familiariter,Quid ſi ipſe amaſſet? quid mihi hic faciet patri? Si furẽ cædere licet, igitur & latronem. Si puer iſta potuiſti,uir non poteris? Leo ingredi antrũ poteſt,ergo & lepus. In his minus probabile eſt,alienos amari,quã parentes. Pueros efficere aliquid poſse, quod uiri non poſsent. Denique minus ueriſimile eſt leones ingredi antrũ poſſe,quã lepores. Huc pertinet uulgare pronunciatũ: Si id quod minus uidetur ineſſe,ineſt: & id quod magis uidebitur in-

eſſe inerit. Hos locos Cicero & Quintilianus uo cant à cõparatione maiorum & minorũ. A cõpa ratione quidem maiorum, Vt ſi quis ſacrilegium aut peculatum committit, futurum audebit cõ- mittere. A cõparatione uero minorum. Vt ſi mi les expugnare arcẽ poteſt, poterit igitur & rex.

Proportio.

L Ocus à proportione ſic differt à ſimili: quod ibi è ſimili, ſimile colligitur: hic ſi militudinis fit collatio. Similitudo ſic effertur. Vt nauis gubernator iudicio non ſorte eligitur: ita magiſtratus iudicio non ſorte ſunt eligendi. Proportio ſic, Ita ſe habet ad nauim gubernator, aut ad rẽp. magiſtratus. At non ſor- te ſed iudicio gubernator eligitur: oportet ergo magiſtratus non ſorte ſed iudicio eligere.

Pugnantia.

F Ormæ pugnãtium quatuor ſunt, relatiua cõtradictoria, priuatiua, cõtraria. Relati- ua ut credere, debere: patronus, & cliens: præceptor, & diſcipulus. E quibus ad hũc modũ conficimus argumenta: Si fateris à me tibi cre- ditam pecuniam, tu mihi debes. Carthaginenſes Romanis ſubiectos fuiſſe dicitis: conſtat igitur Romanos Carthagini imperaſſe. Contradicto- ria, quæ propoſitiones ſunt, inter quas nullo mo do conuenit. Vt Homerus poeta eſt, Homerus non eſt poeta. E quibus ſic argumentamur: Si ue rum eſt axioma, Cæſar uicit Pompeium: falſum eſt contradictiorum pronuciatum, Cæſar non

uicit. Priuatiua,ut lux & tenebræ: uiſus & cæcitas: gnauus, ignauus: modeſtus, immodeſtus. Cæcus eſt ergo non uidet. Tenebræ ſunt, igitur non eſt lux. Contraria ſunt calidũ & frigidum: humidum & ſiccum: album & nigrum: bonum & malum. Colligendi ratio hæc eſt. Herba calida eſt, ergo non eſt frigida. Aer humidus eſt, nõ eſt igitur ſiccus. Item ſi amandus, qui bene meretur: odio proſequendus, qui male. Si premio dignus, qui tyrannum occidit: ſupplicio adficiendus, qui iuuat. Si ueniam meretur, qui imprudẽs nocuit: non meretur præmium, qui imprudens profuit. Ad contraria referri poſſunt differentiæ & diuerſæ ſpecies: Vt homo, equus, leo: animal, planta: capax rationis, expers rationis. Probe enim ratiocinamur. Homo eſt, ergo non eſt equus. Capax rationis eſt, igitur non eſt expers rationis. E loco contrariorum petitur contentio, hoc eſt, comparatio contrariorum, qua præcipue oratores utuntur in demonſtratione perſonarum, quũ unius uirtutes, alterius uitiis conferũt. Sic Cicero in Catilinam: Ex hac parte pudor pugnat: illinc petulantia: hinc pudicitia, illinc ſtuprum: hinc fides, illinc fraudatio: hinc pietas, illinc ſcelus. De hac exornatione plura in Rhetorice dicemus.

Coniugata & caſus.

A Coniugatis, Si Rhetorice uirtus eſt, Rhetorem ſtudioſum eſſe neceſſe eſt. A Cõiugatis ſic colligit Terẽtius: Homo ſum, humani nihil á me alienum puto. Coniugata dicuntur quæ ſolo nominis quodam deflexu diſtant: ut candidum & candor. A caſibus, Prudenter agit, ergo prudens eſt. Si ingratitudo turpis eſt, turpiter igitur facis qui bene merito gratiam non referas. Caſus hoc loco eſt nominis in aduerbium deflexio.

De locis laudatiuis.

L Oci encomiaſtici in tres formas diuidũtur: quoniã in totidẽ laudatiuum genus diducitur. Triplex enim laus eſt: perſonæ, factorũ, rerũ. Perſonæ laudantur á genere, á natione, patria, ſexu, ætate, hoc eſt, infantia, pueritia, adoleſcentia, iuuenta, ſenectute, ab educatione & diſciplina, ab habitu corporis, á fortuna, ab animo, á ſtudio. Ad perſonarũ quoq; demonſtrationes ſpectant uirtutũ ac uitiorum genera, quæ in libro de homine poſuimus. Factorũ laus é ſuaſoriis locis petitur. Siquidem eadem ratiõe facta laudamus: qua ad ea hortamur. Vt Sceuolæ factũ laudatur, quia periculoſum, quia utile, quia neceſſarium reip. fuerit. Res, Vt hiſtoria, poetice, philoſophia laudantur, quod ſint iucũdæ, faciles, honeſtæ, utiles, neceſſariæ. Omiſſis aliis, perſonarum locos aliquot deſcribemus. A genere Cicero in oratione pro Sextio: Paren-

te Pūb.Sextius natus eſt,homine(ut pleriq; me miniſtis)& ſapiente,& ſancto,& ſeuero. Verg.2. AEneid. At non ille ſatū quo te mētiris Achilles,talis in hoſte fuit Priamo. A natione.Sic Cicero teſtiū autoritatē eleuat, quod Græci ſint, his uerbis:Tribuo illis literas, do multarum artium diſciplinam, non adimo ſermonis leporē, ingeniorum acumen,dicendi copiam:deniq; & ſi qua ſibi alia ſumūt,nō repugno:Teſtimoniorum religionem,& fidē nunquam iſta natio coluit:totiuſq; huiuſce rei,quæ ſit uis, quæ autoritas,quod pondus ignorant.Hic retulerit ſingu larum gentiū & mores & cōſuetudines tenere. Græci nanque mendaces dicuntur : Galli leues: Pœni perfidi:Latini ſuperciliosi:Germani belli coſi:Hiſpani iactabundi.Cice.pro L.Sylla,Licet ipſi nos amemus,tamen nec calliditate Pœnos, nec artibus Græcos ſuperamus. A patria, Vt Atheniēſis eſt,ergo uerisimile eſt græcè loqui.Romanus eſt,igitur & Romanè ipſum loqui probabile eſt. A ſexu.Cice.pro Sextio. Mortem quam etiam uirgines Athenienſes pro patria contempſiſſe dicūtur,ego uir conſularis timerē?Chremes apud Comicum:Oh pergin' mulier eſſe? Ab ætate. Terē. Amauit dum ætas tulit. Iterū. Quæ ſit eius ætas,uides. Cic.in oratione Pro Rabirio: Adfert aliquam deprecationem ætas , qua tum fuit. Hanc deinceps in infantiam,pueritiā,adoleſcentiā,iuuentam,uirile tempus, ſenectutem, & ſenium ſolent diuidere. Ab educatione & di-

ſciplina:quarum hæc ad præceptores:illa ad parentes refertur. Hæc alias corrumpit, alias adiuuat & excolit ingenia. Vt educatus eſt inter probos & honeſtos:ueriſimile itaque eſt probum & honeſtũ fore. Refert enim á quibus & quo quiſque modo ſit inſtitutus, Nam mollis educatio, indulgentia parentum, & licẽtia præceptorum efficit quoſque natura bonos deteriores. A corporis habitu. Forma ſæpenumero naturam hominis,& animi cõditionẽ exprimit. Vnde haud inepte colligimus: Forma proba eſt, uultus modeſtus: humeri demiſſi:probabile eſt igitur probum eſſe & honeſtũ. Contra, Color ſeruilis eſt, piloſæ genæ, dẽtes putridi, collũ intortũ, humeri inæquales: quis ſub iſtiuſmodi corporis habitu animum ſceleratiſſimũ latere dubitet? Cic. in oratione pro Roſcio: Nónne ipſum caput, & ſupercilia penitus ábraſa olere maliciam & clamare calliditatem uidentur? A fortuna, Hic ſeruus eſt, pauper, egens, luxu, perditus, & amplius dubitamus aurum ab eo eſſe ablatum? Ab animi conditione, Vt ſi aliquem dicamus natura eſſe auarum, iracũdum, miſericordem, crudelem, ſeuerum, ſobrium, modeſtum, fortem, fraudulentum. E quibus docere poſſumus aliquid factum eſſe, aut non factum. Cic. Non feci iratus, nihil impotenti animo, nihil nõ diu cõſideratũ. A ſtudio, Vt ſit ruſticus an forenſis, negotiator an miles, nauigator, medicus, an poeta. Siquidẽ ex his quoq; argumẽta petuntur. A nomine, Vt ſi quẽ

Valerium eſſe nominatum dicamus quod animo & corpore ualeat. Candidum, quod minime ſit candidus. Probum, quod minime probus ſit.

De locis deliberatiuis.

Vaſorios locos ſupra enumerauimus. Hic
S aliquot eorum exẽpla ponemus. A tuto
argumentũ colligit, Dauus Terentianus, quum ait nullũ fore periculum, ſi Pamphilus dixerit uxorem ſe uelle ducere. A periculis, Ouid. Medio eſt altiſſima cœlo: unde mare & terras ipſi mihi ſæpe uidere. Fit timor & pauida trepidat formidine pectus. Vltima prona uia eſt, & egent moderamine certo. Tunc etiã, quæ me ſubiectis excipit undis, Ne ferar in præceps Thetis ſolet ipſa uereri. Sũt uerba Solis de progreſſu ſuo ab ortu in occaſum. His Phaetontem petentem currus conatur deterrere. Ait in medio cœlo uiã eſſe altam: circa occaſum uero, pronam & præcipitem. A difficili, Ouid. in eodem loco. Ardua prima uia eſt, & qua uix mane recentes enituntur equi. Mane, inquit Sol, iter eſt difficile, moleſtum, & in altum ducens. Similia facile ex autoribus peti poſſunt. Iucundũ uocamus, quod uoluptatem, aut animi, aut corporis, aut utriuſque adfert. Facile quod ſine periculo & negotio fieri poſſit. Neceſſarium, quod aliter fieri nequit.

De locis iudicialibus.

Oci iudiciales ſũt à tabulis, à teſtib9, à chi
L rographis, à quæſtionibus, à rumoribus.
His utuntur in iudiciis, Vt ſi qui debitum

neget, id tabulis, teſtibus, chirographis probabimus. De his optime Cicero ad Herennium præſcripſit.

De uſu.

Locorum rationem abſoluimus. Reliquũ eſt, ut aliquid de illorũ uſu dicamus. Et primũ de locis Dialecticis. Loci ſunt finitio, genus, ſpecies, adiacentia, actus, efficiẽs, cauſſa, finis effecta. Hos in thematum natura ſcrutanda percurremus. Quatuor adferunt cõmoditates. Cõducunt enim maxime ad copiam: inde ad confirmationẽ: tum ad cõfutationem: deniq; ad palinodiã, exercitationem cũ primis utilem iuuenibus. Exẽpli gratia. Si ſuadere philoſopho uelis, ut ducat uxorem: thema uel theſis cõſtituenda: Sit ne philoſopho ducẽda uxor. Cuius partes duæ ſunt, philoſophus & uxor. Vtrãque per locos omnes deducemus. Finitio philoſophi. Philoſophus eſt homo diuinarum, humanarumque rerum notitiam cum uirtute ſectans. Species: Stoicus, Peripateticus, Academicus, Epicureus. Adiacentia: pallor, macies, horror, aſperitas frontis, ſeueritas uitæ, morum integritas, amor laborum, rerum humanarũ incuria, contemptus uoluptatũ. Actus ſtudere, uigilare laborare: aliquid tale ſemper eſt efficere, quo melior ipſe meliores alii fiant. Finis bene trãquilẽque uiuere. Effecta ſunt mores hominum uitaque rectis inſtitutis emendata, & ædita præcepta uitæ, cõſcripti libri, uſui & memoriæ poſteritatis. Pari modo diſcurrendum per omnes locos uxoris. Finitio.

Vxor eſt mulier in conſortium uitæ liberorum cauſſa legitime accepta, Adiacentia, pudicitia & negligentia tori. Actus blandiri, queri, rixari, ſuſpicari, æmulam metuere, parere, educare & cōmunem rem familiarem curare. Finis, procuratio liberorum, conſeruatioque.

Quantum hæc ratio ad copiā conferat nemo non uidet. Tres commoditates aliæ nunc exponentur. Si philoſophum hortari uelimus ut ducat uxorem, ad cōfirmationem pertinebit, quod uxores pariunt ac educant liberos, quod rei familiaris curam habent. Quorum alterum utile eſt, alterum honeſtum. Ad confutationē uero, quod queruntur, rixantur, & omnia perturbāt. Ad palinodiam eadem nō parum adiumenti adferunt. Vt ſi deterrere ipſum ab uxore uelimus: dicemus eas blandiri, queri, rixari, perturbare omnia: neque hominem unquam tranquillū eſſe, qui ſemel in malam inciderit uxorem. Deinde ea, quæ cauſſam ante confirmabant, ſunt refutāda, hoc modo: At inquies uxores parere, ac educare liberos, quare mortalibus contingere nihil honeſtius poſſit. Pariunt quidem, ac educant liberos, ſed cum liberis pariunt perpetuam calamitatem. Tum quod ad curā rei domeſticæ ſpectat, hanc ita curant, ut nonnunquam plura diſſipent, quàm maritus colligat. Simili modo per locos encomiaſticos, ſuaſorios, ac iudiciales uagabimur, in quæſtionibus aliis. Indicant enim quid de re quaque dicendum ſit.

IOACHIMVS RINGELBERGIVS Antuerpianus Lectori.

IN Rhetorices præceptionibus hunc ſeruabimus ordinem. Primum cauſſarum genera diſtinguentur. Inde tradentur inuentionis, ſiue orationis partes, exordium, narratio, diuiſio, confirmatio, confutatio, concluſio. Poſtremo ſequentur reliqua quatuor oratoris officia, diſpoſitio, elocutio, memoria, pronunciatio. Item in concluſione adfectus: in elocutione tropos, figuras, & dicendi genera exponemus. In quarto officio de memoriæ arte nonnihil adiicietur. Vale. Antuerpiæ. VIII. Calend. Iunias. 1529.

Rhetorices, ac ORATORIS DEſcriptio.

RHetoricen nūcupamus bene dicēdi ſciētiam. Diſtat à Dialectica, quod neruos omnes & robur oratiōis totius petimus à Dialecticis: ornatū à Rhetoricis. Aut quod Dialectice primas ducit lineas: Rhetorice uiuos addit colores. Orator eſt uir bonus dicendi peritus. Ab Rhetore & declamatore diſtat. Quod orator dicitur, qui cauſſas ueras agit. Quales fuerūt Cicero ac Demoſthenes. Rhetor uero profeſſor Rhetorices: ut Quintilianus. Declamator, qui cauſſas fictas agit exercitii gratia. Itē oratiōes, oratoris ſūt: ut oratiōes Ciceronis ac Demoſthenis. Declamatiōes, declamatoris: ut declamationes Quintiliani. Dicere hic uocamus, apte, copioſe & diſtincte loq.

De trib9 cauſſarū generib9.

QVo facilius intelligamus cauſſarū genera, dicendū quid proprie cauſſam uocemus. Cauſſa nonnunquam ſignificat id, ex quo, propter quod, per quod, ſiue a quo aliqd fit. Huiuſmodi cauſſæ quatuor ſunt: efficiens, materia, forma, finis. Quas in Dialectica deſcripſimus. Sæpenumero pro ratione ponitur. Vt apud Ouidiū, Tempora cū cauſſis Latium dige-

ſta per annum: Lapſaque ſub terras, ortaque ſigna canam. Interdum accipitur pro actione omni, quā in foro, aut in ſenatu habemus. Sic dicimus tria eſſe cauſſarum genera, demōſtratiuum, deliberatiuū, iudiciale. Ex his tamen magis proprie cauſſa uocatur, quæ iudicialis eſt. Demonſtratiuū genus eſt quo laudamus, uituperamus, narramus, aut docemus aliquid. Ita dictum quod demonſtret, quale aliquid ſit. Deliberatiuū ſiue ſuaſorium, quo quicquam ſuademus uel diſſuademus. Iudiciale quo accuſamus uel defendimus in iudicio aliquem. In demōſtratiuo genere uerſatur Plinii Panegyricus. In ſuaſorio, Solis apud Ouidium oratio, qua Phaetonta deterret à quadrigis. In iudiciali, omnes ferme & Ciceronis & Demoſthenis orationes. Itē ad demonſtratiuum genus referendæ deſcriptiones perſonarum, regionum, prædiorum, artium, fontiū, hortorum, montium, monſtrorum, tempeſtatum, itinerum conuiuiorum, ædificiorum, pomparum. Ad ſuaſorium, cōciliatio, reconciliatio, exhortatio, dehortatio, ſuaſio, diſſuaſio, cōſolatio, petitio, cōmendatio, monitio. Ad iudiciale, accuſatio, querela, defenſio, expoſtulatio, expurgatio, exprobratio, comminatio, deprecatio. Demonſtratiui generis finis eſt honeſtas: deliberatiui, utilitas: iudicialis, æquitas. Hæc tria genera ita diſcernū tur. Res aut futuræ ſunt, aut factæ. De futuris deliberamus. Factæ uel in iudicium uocātur: uel extra iudicium docentur, narrantur, laudantur, uitu-

uituperantur, Vel ſic: Omnis cauſſa uel uerſatur in iudicio: uel extra iudicium. Si in iudicio, iudicialis eſt. Si extra iudiciū, aut tractat res præteritas, aut futuras. Si præteritas demonſtratiua eſt. Si futuras, deliberatiua. Siquidem de futuris conſultamus, non de præteritis. De demonſtratiuo genere plura dicenda.

De genere demonſtratiuo.

D duplex eſt Dialecticum, & laudatiuum

I Dialecticum eſt, quod cuiuſcunque thematis aut ſimplicis, aut compoſiti naturam demonſtrat. Idem & didacticon, & methodicon appellatur. Vt quum ſermo eſt de mundo, de Deo, de homine. Aut quū inquirimus, an prudentia uirtus ſit. Hæc omnia ad Dialecticos locos pertinent: ac ideo inde nomen habent. Hoc genere ſcripſit Cicero de officiis. Laudatiuum triplex eſt. Laudātur enim uel perſonæ, ut Cæſar. Vel facta, ut Scæuolæ factum. Vel res, ut pietas, iuſtitia, fortitudo, Rhetorice.

	Dialecticum Methodicon uel Didacticon	Thematis ſimplicis. Compoſiti.
Demonſtratiuum aut ἐπιδεικτικόν		
	Laudatiuum, uel Encomiaſticon.	Perſonæ. Factorum. Rerum.
Genera cauſſarum		

tria ſunt,	Deliberatiuum ſeu Suaſorium.	Suaſio. Diſſuaſio.
	Iudiciale cuius partes.	Accuſatio. Defenſio

De officiis oratoris.

Q Vinque ſunt officia oratoris: inuenire, diſponere, exornare uerbis ac ſententiis, ediſcere, ac pronuntiare uel agere. Inuẽtio eſt excogitatio rerũ uerarũ aut uerisimiliũ, quæ cauſſam probabilem reddãt. Diſpoſitio, eſt apta rerum ac argumẽtorũ omnium collocatio. Elocutio, eſt idoneorũ uerborũ & ſentẽtiarum ad inuẽtionem accommodatio. Memoria, eſt firma animi, rerũ & uerborũ diſputationis perceptio. Pronũtiatio, eſt uocis, uultus ac geſtus moderatio cum uenuſtate ac gratia. Eadem Cicc. in libris de oratore hiſce uerbis enumerat, Quinq; faciunt quaſi membra eloquẽtiæ: inuenire quid dicas: inuenta diſponere: deinde ornare uerbis: poſt memoriæ mandare: tum ad extremũ agere, aut pronuntiare. Omnis oratio conſtat rebus & uerbis. In rebus intuẽda inuẽtio. In uerbis, elocutio. In utroq;, diſpoſitio. Hæc memoria cõplectitur omnia: & actio, ſiue pronũtiatio cõmendat. Sũt & tria alia officia oratoris: ut probet, ut delectet, ut flectat. Probare (inquit Cicero) neceſſitatis eſt: delectare ſuauitatis: flectere uictoriæ. Ad probationem pertinent cõfirmatio & cõfu-

tatio:ad delectationem,ornatus ſermonis & elocutio:ad uictoriam ratio affectuum.

De partibus orationis,ſiue inuentionis.

O Rationum quatuor fere ſpecies ſunt. Ciuilis,qua utuntur in cõcionibus,qui adminiſtrant remp. Priuata qua priuati inter ſe mutuo,colloquũtur. Dialectica, qua compendio ii qui rogant, & reſpondent ad interrogata,diſſerunt. Et oratoria,qua utũtur oratores, quum laudant,accuſant, uel defendunt aliquẽ. Huius ſex ſunt partes: exordium,narratio,diuiſio,confirmatio,confutatio,concluſio. Hæc ordine abſoluentur.

De exordio.

E Xordium,eſt principium orationis,quo auditores facimus attentos, beneuolos, ac dociles. Attentos facimus ſex modis: Primũ,ſi pollicebimur nos de rebus magnis,nouis,inuſitatis uerba facturos. Quemadmodum Verg. 4. Georg. Protinus aerii mellis cœleſtia dona Exequar, hãc etiã Mecœnas aſpice partẽ Admiranda tibi leuiũ ſpectacula rerum, Magnanimoſque duces, totiuſque ordine gentis, Mores & ſtudia,& populos,& prælia dicam. Hic poeta ſcripturus de apibus,gentium mores,ſtudia,populos,ac prælia pollicetur. Secundo. Si rogabimus ut attente audiant. Id frequens eſt apud Ciceronem,& in prologis comœdiarum. Verg. in eodem loco: Hanc etiã Mecœnas aſpice partem. Tertio,expectatiõe. Si paululum expectabimus

cum grauitate quadam,& ſeueritate uultus,ante quàm ordiamur. Vt apud Ouidium in oratione Vlyſſis:Donec Laertius heros Aſtitit,atque oculos paulum tellure moratos Suſtulit ad proceres, expectatoque reſoluit ora ſono. Quarto,Si pollicebimur nos dicturos breuiter ſolum ea, quæ putabimus quàm maxime pertinere ad utilitatem cauſſæ. Quinto,Si interdum aliquid ſalſi facetique narrabimus, quod ad audiendum excitet,& à tædio defendat orationem. Sexto dubitatione . Si dubitare nos ſignificabimus quibus potiſſimum uerbis rem tantam exordiamur. Vt dicturus de tam ſublimi immenſoque & modum omnem cogitationis humanæ excedente myſterio,non uideo quibus uerbis,aut qua ueneratione aptius rem tantam proſequar. Beneuolẽtiam captamus quatuor modis: à noſtra perſona , ab aduerſariorum,ab auditorum perſona,& à rebus ipſis. A noſtra perſona beneuolentiam contrahemus,ſi noſtrum officium ſine arrogantia laudabimus. Teren.in principio Andriæ: Ego poſtquã te emi à paruulo,ut ſemper tibi apud me iuſta & clemẽs fuerit,ſeruitus ſcis:feci è ſeruo ut eſſes libertus mihi ,propterea qnod ſeruiebas liberaliter. Quod habui ſummũ precium,perſolui tibi. Vlyſſes apud Ouidium: Neue mihi noceat,quod uobis ſemper Achiui Profuit ingeniũ. Sed quia crebrius hac oratione utemur,particulã eius hic apponam. Ouid.lib.13. Meta.

Donec Laertius heros,

Aſtitit, atque oculos paulum tellure moratos
Suſtulit ad proceres, expectataque reſoluit
Ora ſono, neque abeſt facundis gratia dictis.
Si mea cum ueſtris ualuiſſent uota Pelaſgi,
Non foret ambiguus tanti certaminis hæres.
Tuque tuis armis nos te potiremur Achille:
Quem, quoniã nõ æqua mihi uobiſq; negarunt
Fata (manũque ſimul ueluti lachrymantia terſit
Lumina) quis magno melius ſuccedet Achilli,
Quã per quẽ magnus Danais ſucceſſit Achilles.
Huic mõ ne ꝓſit quod, ut eſt, hebes eſſe uidetur
Neue mihi noceat, quod uobis ſemper Achiui
Profuit ingeniũ, meaq; hæc facundia, ſiqua eſt,
Quæ nũc pro domino, pro uobis ſæpe locuta eſt
Inuidia careat: bona nec ſua quiſque recuſet.
Nam genus & proauos, & quæ non fecimus ipſi,
Vix ea noſtra uoco. ſed enim quia rettulit Aiax
Eſſe Iouis ꝓnepos, noſtriquoq; ſanguinis autor
Iuppiter eſt, totidémq; gradus diſtamus ab illo.

Ab aduerſariorũ perſona, ſi eos in odiũ, in inuidiam, in cõtemptionẽ adducemus. Sic beneuolentiam captat Cicero in præfatione ad Herenniũ. Quas ob res (inquit) illa quæ Græci ſcriptores inanis arrogantiæ cauſſa ſibi adſumpſerunt, reliquimus. Nam illi ne parum multa ſciſſe uiderentur, ea cõqueſiuerũt, quæ nihil ad propoſitũ attinebant, ut ars difficilior cognitu putaretur. Nos autem ea, quæ uidebantur ad rationẽ dicendi pertinere, ſumpſimus. Non enim ſpe quæſtus aut gloria cõmoti uenimus ad ſcribendũ, quem-

admodũ cæteri:ſed ut induſtria noſtra tuæ morē geramus uolũtati. Hæc Cicero, Ab auditorũ perſona: ſi illos aut illorũ dicta, uel geſta laudabimus. Velut apud Teren. in Andria: Propterea quod ſeruiebas liberaliter. Cæterũ in iudiciali genere, ubi maxime ad uictoriã tendit oratio, iudiciis laus accõmodari debet ad utilitatem cauſſæ. Vt allegemus pro honeſtis, dignitatem illi ſuam: pro humilibus, iuſtitiam: pro læſis, ſeueritatem: pro infelicibus, miſericordiam. Iccirco Cicero Ligarium exulem defendẽs, & ueniã petens nõ æquitatẽ, non doctrinã, aut alias dotes, ſed ſolam miſericordiam laudat Cæſaris. Inter omnes (ait) uirtutes, quas habes plurimas, nulla gratior, nulla admirabilior miſericordia eſt. Hac enim quã proxime accedis ad deorũ naturã. Nihil habet, nec fortuna tua maius, quã ut poſſis, nec natura melius, quam ut uelis cõſeruare, quã plurimos. A re ipſa, ſi rẽ de qua dicturi ſumus, auditoribus dicamus fore utilẽ. hoc modo faciemus & attẽtos & beneuolos. Attẽtos, quia res futura eſt utilis. Beneuolos quoniã uidemur ſtudere illorũ cõmoditati. Siquidem niſi faueremus, non traderemus, quod illis foret utile. Dociles tribus modis. Primũ, ſi ſummã cauſſæ breuiter exponemus: ut omnes poetæ, quãdo proponunt. Homerus; Ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα πολύτροπον. Vbi ſe ſcripturum de Vlyſſe pollicetur. Ouid. in Faſtis: Tempora cum cauſſis Latium digeſta per annum, Lapſaque ſub terras ortaq; ſi-

gna canam. Deinde ſi ante omnia diruamus eam partem, quam nobis putamus maxime offecturã. Ouidius in oratione Vlyſſis: Neue mihi noceat, quod uobis ſemper Achiui, Profuit ingenium: meaque hæc facũdia, ſi qua eſt, quæ nunc pro domino, pro uobis ſæpe locuta eſt inuidia careat. Aiax ante ſua oratione perſuaſerat Vlyſſi nõ habendam eſſe fidem, quod facundia facile falleret auditores. Id hiſce uerbis diluit Vlyſſes: docetq; iniquum fore, ſi facundia, quæ toties profuerat Græcis, ſibi nunc officiat. Quare auditores, qui ante inſtituerant non habẽdam eſſe fidem orationi, dociles facit, & aptos, ſiue promptos ad audiendam, ac cognoſcendam cauſſam. Denique, ſi interdum repetemus, quæ non ſatis percepiſſe eos, qui cognoſcunt, putabimus.

Exordiorum ſpecies.

DVo exordiorum genera ſunt: principium & inſinuatio. Principium uocamus, quando auditores facimus attentos, beneuolos, ac dociles aperte. Quale eſt illud apud Terentium, Ego poſtquam te emi à paruulo, ut ſemper tibi apud me iuſta & clemens fuerit ſeruitus ſcis, feci è ſeruo ut eſſes libertus mihi: propterea quod ſeruiebas liberaliter, quod habui ſummum precium perſolui tibi. Sic Cicero in Catilinam, Rempu. Quirites, uitãque omnium ueſtrum, bona, fortunas, coniuges, liberoſq; ueſtros, atque hoc domicilium clariſſimi imperii, fortunatiſſimam, pulcherrimamque urbẽ ho-

dierno die Deorũ immortalium erga uos ſummo amore, laboribus, conſiliis, periculiſq; meis ex flãma, atq; ferró, ac pene ex faucibus fati ereptam, & uobis conſeruatam ac reſtitutam uidetis. Vtrobique aperte ab officio ſuo beneuolentiã captat. Inſinuatio uero eſt, quando hæc eadem præſtamus, hoc eſt, attentos, beneuolos, ac dociles facimus, ſed occulte, aut lachrymis, aut alia quapiam ratione. Nam ab iratis ſi perſpicue pax & beneuolentia petatur, nõ modo ea nõ inuenitur, ſed augetur atq; inflãmatur odium. Inſinuationis exemplum longe elegãtiſſimum eſt in oratione Vlyſſis, cuius initiũ ſupra adſcripſimus. In ea attẽtos facit expectatione: beneuolos lachrymis: dociles, diruendo id, quod Aiax defacundia Græcis perſuaſerat. Cæterum ut conſtet quãdo utendũ ſit principio: quãdo inſinuatione, alia ratione diſtinguenda cauſſarum genera.

Alia cauſſarum diuiſio.

Dictum eſt prius tria eſſe cauſſarũ genera: demõſtratiuum, deliberatiuum, iudiciale. Cuiuſq; illorum adhuc quinq; genera ſunt, honeſtum, turpe, dubium, humile, obſcurum. Honeſtum cauſſæ genus eſt, quando id laudamus, ſuademus, defendimus, quod ab omnibus uidetur laudandum, ſuadendum, defendendum. Vt quum laudamus fortitudinem, quũ hortamur ad pacẽ, quum pro patre dicimus aduerſus latronẽ. Turpe cauſſæ genus eſt, quũ aut honeſta res oppugnatur, aut defenditur turpis. Vt ſi quis di-

cat aduerſus patrem pro latrone. Dubium genus cauſſæ eſt, quando habet in ſe cauſſa & honeſtatis & turpitudinis partẽ. Vt ſi quis dicat pro patre latrone: Turpe eſt enim defendere latronẽ: pulchrum defendere patrem. Humile genus eſt, quũ cõtempta res adfertur. Obſcurũ, quũ cauſſa intricata, obſcura, & haud facilis intellectu eſt. Nunc qua ratione ordiendũ ſit in ſingulis cauſſarum generibus. Quando cauſſa honeſta eſt, uti licebit principio, niſi auditores ſint uel defeſſi audiendo alios: uel perſuaſi ab aduerſariis. Quãdo cauſſa turpis erit, utendum inſinuatione. In genere dubio utemur principio. Sed ante omnia diruemus partem, quæ habet turpitudinẽ, ne ea nobis obſit. In genere cauſſæ humili maxime faciem9 attẽtos, ut Ver. 4. Geo. Protinus aerii mellis cœleſtia dona exequar. In obſcuro, dociles.

Quando non liceat principio uti.

Tria ſunt tempora, quibus non licet uti principio: quãdo cauſſa turpis eſt: quãdo auditor perſuaſus eſt ab his, qui ante cõtra nos dixerũt & quãdo auditor defeſſus eſt eos audiẽdo, q ante dixerũt. Quãdo cauſſa turpis eſt, utemur inſinuatiõe. Quãdo auditor perſuaſus eſt ab his q cõtra nos dixerũt, ordiemur à dicto aduerſarii, quod poſtremo loco dixerit: uel ab eo, quod firmiſſimũ ſibi adiumentũ fore putauerit. Vt in Vlyſſis oratione: Neue mihi noceat, quod uobis ſemper Achiui profuit ingeniũ, meaq; hæc facũdia ſi qua eſt, Quæ nũc pro

domino, pro uobis ſæpe locuta eſt, Inuidia careat. Hoc loco Vlyſſes orditur ab eo, quod aduerſarius Aiax putauerat ſibi fore firmiſſimum adiumentum. Quando auditor defeſſus eſt, ordiemur à fabula, apologo, aut aliqua re, quæ riſum moueat. Sic Cicero quũ diceret, uidit generum ſuum homunculum prætereuntem magno cinctũ gladio. Dii boni, inquit, iudices, quis alligauit generum meum gladio? Poteſt & hoc narrari interdicendum. Roganti imperito cuidã oratori, num oratio bene mouiſſet ad commiſerationem, Catulus reſpondit: Profecto nemo tã durus fuit, cui oratio tua non ſit uiſa miſerabilis.

De Narratione.

Narratio, eſt rei factæ, aut non factæ utilis ad perſuadendum expoſitio. Narrationũ duæ ſpecies ſunt: Altera ipſius cauſſæ, quũ exponimus rẽ geſtã & omnia trahimus ad utilitatẽ noſtrã uincẽdi cauſſa. Id fit quinq; modis, partitione, præparatione, eleuatione exaggeratione admonitione. Partitio in narratione tædiũ leuat. Vt dicã iudices, quæ acta ſunt ante rei cõtractũ, quæ in re ipſa item quæ poſtea. Et audiſtis nũc iudices, quæ acta ſunt ante rei cõtractũ. Nũc audietis, quæ in re ipſa. Præparatio eſt, quando quicquam addimus de noſtro, quod faciat ad utilitatẽ cauſſæ. Vt in oratione pro Ligario: Ligarius profectus eſt in Aphricã, quum eſſet adhuc nulla belli ſuſpicio. Hic profectũ eſſe Ligariũ in Aphricã, ad uerã rei narrationem

ſpectat. Cæterum quod tum nulla ſuſpicio belli fuerit, id Cicero adiecit de ſuo: idq; poſtea approbauit. Idcirco narratio, cõfirmationis propoſitio eſt: & confirmatio, narrationis probatio. Quippe narratio ſæpenumero ea proponit, quæ poſtea confirmabimus: & cõfirmatio ea probat, quæ ante ſũt narrata. Eleuatio, eſt rei uel criminis depreſſio ſiue diminutio. Sic luxuria hilaritatis: auaritia parſimoniæ: negligẽtia ſimplicitatis nomine lenietur. Exaggeratio eſt cõtraria eleuationi. Admonitio. Cicero: Adhuc Ligarius omni culpa uacat. Admonet Cæſarẽ nõdũ dictũ eſſe aliqd de Ligario, quod accuſatiõe dignũ ſit. His quinq; formis narratio ad uictoriã tendit.

De digreſſione.

Altera narratiõis ſpecies, eſt rerũ ad cauſſam pertinentiũ. Quæ à Græcis παρέκβασις, à noſtris diſgreſſio nũcupatur. Ea fit cauſſa trãſitionis, exornationis, laudationis, criminationis, & deſcriptionis locorum, quam topographiam nominant. Tranſitionis: quo cõmodius trãſeamus ad rẽ aliam. Vt in Metamor. Ouidius, quum narraſſet fabulam Daphnes, quo pacto erat mutata in laurum: uti commode trãſiret ad fabulam Ius, recitat omnia flumina conueniſſe ad patrem Daphnes, conſolationis cauſſa, præter patrem Ius, qui domeſtico erat impeditus luctu, propter filiam, quæ conuerſa erat in iuuencam. Quod itaq; dixit cõfluxiſſe illuc fluuios, digreſſio eſt. Quæ nihil quidem ad inſtitu

tum hoc eſt,rerum metamorphoſin pertinet, niſi quod fabulas connectit. Exorationis, Vt apud Vergilium,ubi deſcribit tempeſtatem qua coactus eſt AEneas in Africam. Laudationis, Velut apud Ciceronem pro Cornelio Balbo, ubi digreditur ad laudes Pompeii.Criminationis. Quum aliorum crimina eleuamus,quo aduerſarii uideatur grauius.Locorum deſcriptionis,Sic Ouidius in metamorphoſi deſcribit Parnaſum montem, in quo ſeruati erant Deucalion & Pyrrha, his uerbis:

Separat Aonios Actæis Phocis ab aruis.
Terra ferax,dum terra fuit:ſed tempore in illo
Pars maris,& latus ſubitarum campus aquarum.
Mons ibi uerticibus petit arduus aſtra duobus
Nomine Parnaſus, ſuperatque cacumine nubes.

De diuiſione.

DIuiſio eſt,per quam aperimus quid conueniat nobis cū aduerſariis,quid ſit in cōtrouerſia,& per quā exponimus quibus de rebus ſimus dicturi. Diuiſionis duæ ſunt partes. Altera,qua dicimus quid nobis cū aduerſariis cōueniat.Hac ſolū utimur in genere iudiciali.Exempli gratia. Abſoluta narratione,Oreſtes hoc modo cauſſam diuidere poteſt. Interfectam eſſe matrem à me conuenit mihi cū aduerſariis:uerū id factū eſſe iniuſte, pernego . Altera,per quā exponimus, quibus de rebus ſimus dicturi. Ea utūtur in omnibus cauſſarū generibus. Poſterior pars in duas rurſus ſpecies diducitur

enumerationē & expoſitionē. Enumeratio eſt, quādo res plures ac diuerſas, de quibus dicturi ſumus, enumeramus. Vt dicā primū de prudentiæ ratiōe: inde de iuſtitiæ dignitate: tū de fortitudine: Poſtremo de tēperantia. Verg. 1. Geor.

Quid faciat lætas ſegetes, quo ſidere terram
Vertere Mecœnas: ulmiſque adiungere uites
Conueniat: quæ cura boum, qui cultus habēdo
Sit pecori, atq; apibus quanta experiētia parcis
Hinc canere incipiam.

In enumeratione ſeruādum, ut partes omnes eo exponamus ordine, quo uſi fuerimus in diuiſione. Id pulchre ſeruauit in Andria Terentius. Enumeratio eſt: Eo pacto & Gnati uitam, & cōſilium meū cognoſces, & quid facere in hac re te uelim. Enumerat tria de quibus uerba facturus eſt. Ait ſe dicturum de Gnati uita: tū de ſuo conſilio, quare falſas finxerit nuptias: denique quid Soſiam uelit facere. Hac ordine eodē ſic explicat. Primū Pāphili uitā recenſet: Nā is poſtquā exceſſit ex ephebis Soſia. Inde ſuū conſiliū, circa ſcenæ finē: Nunc id operādo, ut per falſas nuptias uera obiurgandi cauſſa ſit, ſi deneget. Poſtremo, quid Soſiam uelit facere. Nunc tuum eſt officiū has bene ut adſimules nuptias, perterrefacias Dauum. Ad hunc modū, artificiū & Dialectices & Rhetorices in prælegendis autoribus excutiemus. Expoſitio eſt, quādo ſine numero breuiter exponimus, qua de re uel quibus de rebus ſimus dicturi. Vt quū de Dei æterni-

tate de dignitate uirtutis, uel de apũ natura dicturos nos eſſe pollicemur. Diuiſio etiã dociles facit, tametſi ad exordiũ ſolũ id plærique putãt pertinere. Etenim per totam orationẽ licet facere attentos, beneuolos, ac dociles, ſed maxime in exordio. Sic Cicero in peroratione pro Ligario beneuolẽtiã captat Cæſaris, his uerbis: Nulla de uirtutibus tuis plurimis, nec gratior, nec admirabilior miſericordia eſt. Nihil habet nec fortuna tua maius, quã ut poſſis, nec natura tua melius, quã ut uelis cõſeruare quã plurimos. Quidã diuiſionem inter orationis partes non numerant, quod pauciſſimis ſemper uerbis abſoluatur. Horum ſi quis uelit iudicium ſequi nõ repugno. Cæterum diuiſionem ſiue partem, ſiue diſtinxionẽ dũtaxat orationis uoces, ipſa tamen cauſſæ deeſſe non debet.

De confirmatione & confutatione.

Confirmatio eſt oratio qua noſtras argumentationes probationẽſue cũ aſſeueratione, hoc eſt, cũ inſtantia uocis & uultus exponimus. Quoniam plærique adeo tepide dicunt, ut res etiam uera, uix uideatur uerisimilis. Confutatio eſt contrariarum argumentationum diſſolutio. Hanc κατασκευὴν: illam ἀνασκευὴν, Græci nuncupant. Confirmare autem & confutare facile poterimus, ſi cauſſæ conſtitutionem cognouerimus Ergo de ſtatuum natura ac generibus nunc pauca dicemus.

De Statu.

STatus uel cõſtitutio eſt cauſſæ ſumma, ad quam omnia rationis argumẽta referũtur. Neq; ſolũ in iudiciali genere, ſed in aliis quoque cauſis ſtatus eſt. In deliberatiuo cõſtitutio eſt: Sit ne utile, honeſtũ, licitum. Aut ex Stoicorum ſententia, expediat ne. Siquidem Stoici negabant quicquam eſſe utile, quod ſimul eſſet honeſtum. In gratulatione, An illius præſenti commodo lætemur. In gratiarũ actione: Sit ne hic illi huius meriti cauſſa gratus. In conſolatione, Sit ne huic dolendum huius rei amiſſæ cauſa. Hiſtoriæ etiam & poemata quæſtionẽ habent & ſtatum. Vt apud Salluſtium in bello Iugurtino, quo modo pugnatũ ſit cum iugurtha. Apud Homerum in Iliade: quomodo Græcia ad Troiam bellauerit. In Odyſſea, quo pacto Vlyſſes in patriã redierit. In AEneide Vergilii: quo modo AEneas in Italiam uenerit.

Quid ſit ſtatus in genere iudiciali.

STatus uero in iudiciali genere eſt prima deprecatio defenſoris cũ accuſatoris inſimulatione cõiũcta: uel eſt quæſtio aut oratio, quæ oritur ex intentione accuſatoris, & reſpõſione defenſoris. Vt occidiſti Aiacẽ: nõ occidi. Vnde exiſtit quæſtio: occiderit ne Vlyſſes Aiacem. De hac cõſtitutione eiuſq; ſpeciebus ac partibus, ideo tam accurate Cicero perſcripſit, quod uerſabatur in iudicio. Sic uidemus omnes pene Ciceronis de Rhetorica arte præceptio-

nes accommodatas eſſe iudiciali generi. Hæc in formas tres diuiditur: coniecturalem, legitimam, iuridicialem. Tria etenim ſunt, quæ in omni diſceptatione quærũtur: an ſit, quid ſit, quale ſit. An ſit. Vt fecerit ne Clodius inſidias Miloni. Sit ne interfectus Aiax ab Vlyſſe. Quid ſit. Vt ſit ne ſacrilegium an ſimplex furtum, ſi res ſacra è loco priuato ablata ſit. Quale ſit, iuſtum, an iniuſtum. Vt iure ne Oreſtes occiderit matrem, an iniuria.

De ſtatu coniecturali eiuſque locis.

Coniecturalis ſtatus eſt, quum coniecturis uerum quæritur. Exemplum ſubiũgam.

Duo quidã ſimul in tabernã diuertunt, incœnati unà diſcubuerunt. Caupo unũ eorum, quem grandem pecuniam ſecum adferre deprehenderat, gladio alterius interfecit, pecunias abſtulit, gladiũ in uaginã recõdidit. Ille cuius gladio homo occiſus erat, ſũmo mane gladiũ, & cætera quæ ſecũ attulerat, ſuſtulit: ſolus profectus eſt. Multo poſt caupo clamitat hominẽ occiſum. Et cũ quibuſdã diuerſoribus eũ, qui ante exierat, cõſequitur atq; cõprehendit. Gladiũ è uagina educit, reperit cruentũ, peregrinus cædis accuſatur. hæc cauſſa coniecturalis eſt, quoniã factum negatur, & coniecturis multis ueritas perquirenda eſt. Coniectura peti ſolet à perſona, re, cauſſa, loco, modo, materia, tẽpore, occaſione, facultate. Perſona triplex eſt, loquentis, audiẽtis, aduerſarii. Itẽ in perſona ſpectãda nomẽ, natura, educa-

educatio,fortuna,adfectio animi,habitus corporis,ſtudium,conſilia. Nomen ut ſi quis dicatur Candidus,dicemus male appellari candidũ,quũ præter nomen nihil habeat candidi. Si Innocentius,quod nihil ſit eo nocentius. Ad naturam referuntur,ſexus, natio,patria,ætas. Sexus:ut uir ſit an mulier. Latrociniũ enim facilius in uiro: ueneficiũ in muliere creditur. Natio:Sitne Latinus,Germanus,Hiſpanus. Latini nãq; ſupercilioſi ſunt:Germani bellicoſi: Hiſpani iactabundi: Galli leues: Pœni perfidi: Græci mendaces, ſed amatores literarum. Patria:ut Romanus,Athenienſis. AEtas: Sit ne puer,adoleſcens,iuuenis, uir an ſenex: & quo modo in hiſce uitæ partibus ſe geſſerit. Quoniam ſingulis ſua natura eſt. Educatio,qua ratione,& à quibus ſit educatus. Nam refert à quibus,& quo quiſq; modo nutritus ſit. Fortuna: ſeruus ne ſit, an liber: pecunioſus,an tenuis:exul,abdicatus,an ſecus:Priuatus,an cum poteſtate:fortunatus,an infortunatus. Adfectio animi:iracundus,petulans,libidinoſus,an frugi: auarus an liberalis. Habitus corporis: corporis enim robur,pulchritudoque & ueſtium cultus, plerunque libidinis & petulantiæ indicia ſunt. Studium eſt uehemens animi ad rem quampiam applicatio. Vt ſit ne orator,poeta, medicus,uenator,ſutor. Conſilium eſt faciendi excogitata ratio. Videndum quæ conſilia ante rem ſint habita. Hactenus dicta ad perſonas referuntur. Sequũtur reliqua res,cauſa,locus,modus,materia,

tempus, occaſio, facultas. Res eſt negotium ipſum, dequo agitur: ut parricidium, ſacrilegium, peculatus. Cauſſæ duæ ſunt partes, impulſio & ratiocinatio. Impulſio eſt temerarius animi impetus ad faciendum aliquid, aut non faciendum: ut timor, furor. Ratiocinatio, eſt quæ commodorum comparatione, aut incommodorũ uitatione ad rem hortatur. Vt ſi eſſe interfectum dicamus, gratia lucri aut hæreditatis. Locus, opportunus an importunus: anguſtus, amplus, nemoroſus: longinquus, an propinquus: celebris, deſertus: ſacer, an prophanus: publicus, an priuatus. Modus: Clam, an ui: palã, an occulte: inſciens, an prudens: amore, an odio. Materia: fuſte, an gladio: arcu, ueneno, incantatione. Tempus: nocte, an die. Occaſio, eſt temporis cõmoditas, quæ ad rem aliquam hominem trahit inuitatq;. Facultas, qua facile quicquã eſſe factu docemus. Vt occidi à pluribus pauciores, à uigilantibus dormientes: à præparatis, inopinantes. Ex hiſce locis cõiecturas uel materiam captabimus, qua uel nos defendemus, uel aduerſarios accuſabimus. Exemplo id demonſtrabo. Ad hunc modum ſe defẽdere Catilina poteſt. A perſona ſua: Ea ſum nobilitate, iiſque parentibus iudices, ut talia de me ſine teſtibus ſuſpicari non debeatis. A perſona audientis. Nam ueſtræ prudentiæ iudices eſt, eam poteſtatem talibus hominibus non concedere: ne fictis argumentis nobiles homines circumueniant. Ab aduerſarii perſona, Atque ideo

magis expellēdus Cicero,quod mihi ſemper inimicus,infeſtuſque nobilitati fuerit. Ab re, Non enim tanti ſceleris ſuſpicionē ſine teſtibus approbare debetis. A loco, Præſertim in hac repu. in qua ſanctiſſimæ leges ſummo ſtudio ſemper conſeruatæ ſunt. A cauſſa, Idcirco etiam magis Cicero expellendus, ne ſi fictis argumentis locus dabitur, multos noſtrum hi noui homines inuadere conentur. A tempore, His præſertim temporibus, quibus ignobiliū animi innobilitatem ſunt accenſi. Ea etenim licētia uiuitur, ut nemo falſa crimina non excogitet.

De legitima conſtitutione.

Conſtitutio legitima eſt, quum ex legibus & ſcriptis aliquid cōtrouerſiæ naſcitur. Sic dicta eſt, quod ſæpenumero è legibus oriatur. Ea ſex partibus abſoluitur: ſcripto & ſententia, cōtrariis legibus, ambiguo, definitione, tralatione, ratiocinatione. Ex ſcripto & ſententia controuerſia naſcitur, quū inter litigantes unus ſcripto: alter ſcripti ſententia utitur. Eiuſmodi cauſſæ conſtitutio eſt ubi in Philippicis Cicero probat ſtatuam deberi Seruio Sulpitio, qui legatus miſſus ad Antoniū in legatione mortuus erat. Lex legatis ferro interēptis ſtatuam decernebat. Hunc honorem Cicero uolebat Seruio Sulpitio decerni: qui non ferro, ſed legationis labore occubuit. Ex contrariis legibus, quando altera lex iubet, aut permittit, altera uetat quicquam fieri, hoc eſt, quum accuſator,

& defenſor ſuam uterque legem habet, qua ſeſe tueatur. Ex ambiguo, quum ſcriptum duas aut plures res ſignificat. Hoc ſæpenumero fit multiplici poteſtate uerborum, & accentu, genere, & numero, & aſpiratione, & contextu orationis, & quibuſcunque modis ſignificatio uerborum commutatur. Vt paterfamilias amico taurum legauit: poſt mortem eius, amicus ſeruum nomine Taurum petit: hæres ſe bouem debere dicit. Teſtamento quidam poni iuſſit ſtatuam aureã haſtam tenentẽ: Vbi ambigitur an ſtatua eſſe aurea debeat: an haſta. Ex definitione cauſſa conſtat, quum controuerſia eſt, quo nomine factum appelletur. Quidã furatus eſt rem ſacrã ex ædibus priuatis. Accuſator ſacrilegium eſſe adfirmat: reus ſimplex furtum, quod ignorauerit rem eſſe ſacram. Hic definiri debent ſacrilegium & ſimplex furtum. In tralatione ſeu trãſmutatione ſtatus conſiſtit quoties ab alio nos accuſari debere dicimus: aut non nos, ſed alios: aut non apud hos iudices, ſed apud illos: non hac lege, ſed illa: non hoc crimine, ſed illo: non hac pœna, ſed illa: non hoc modo, non hoc loco, non hoc quærente, aut agente, ſed alio. Ex ratiocinatione controuerſia conſtat, quum res ſine propria lege uenit in iudicium, quæ tamen ab aliis legibus ſimilitudinem quãdam aucupatur. Hæc in quinque diſtribui partes poteſt. Prima, An quod ſemel ius eſt, idẽ & ſæpius. Vt furti damnatus, adfixus eſt cruci, ſed rupto fune delapſus repetitur ad

ſuppliciū.Secunda,An quod in uno ius eſt,idem & in pluribus.Qui duos uno tempore tyrannos occidit duo præmia petit.Qui Romæ tres liberos habebat,certa priuilegia,& immunitates habuit.Quidam ſex aut nouem habuit: dubitatio exiſtit, utrum duplum aut triplum habebit priuilegiū.Tertia, An quod ante ius fuit, etiā poſt ſit.Mulier rapta habet optionem,ut uel caput raptoris petat, uel connubium. Raptor fugit, interim rapta nupſit alii,reuerſo raptore petit optionē mulier.Quarta,An quod in toto ius eſt, idem & in parte. Aratrum accipere pignori non licet,uomerem accepit.Quinta,An quod in parte idem,& in toto.Lanas euehere Tarento non licet,oues uexit.

De iuridiciali conſtitutione.

IVridicialis conſtitutio eſt,quum iure,an iniuria factū aliquid ſit,quæritur. In hac reus aut fatetur quidpiam feciſſe ſe,quod uetitum ſit,aut non.Illud adſumptiuā: hoc, abſolutam nominamus. Abſoluta iuridicialis eſt, quum recte aliquid factum eſſe dicemus: Vt quidam abdicare filium uult, quod philoſophiæ operā dederit. Filius ſe recte id facere ait. Aſſumptiua eſt,in qua quum reus rem per ſe turpem feciſſe confiteatur,re tamē aſſumpta extranea iure factum defendit.Huius partes quatuor ſunt: criminis conceſſio,relatio,remotio,comparatio. Conceſſio eſt,quum reus petit ſibi ignoſci. Eius partes duæ,purgatio eius,& deprecatio.Purgatio

eſt,per quam,qui accuſatur,non factum ipſum, ſed uolūtas defenditur. Ea habet partes tres,imprudentiam,caſum,neceſſitudinem. Imprudentia dicitur,quū ſciſſe ſe aliquid reus negat. Lege Cornelia de ſicariis punitur,qui occiderit hominem. Quidā dum auibus ruri inſidiatur miſſa ſagitta hominē in uirgultis dormientē interfecit. Per imprudentiam ſe excuſat. Simile eſt, ſi quis accuſetur quod ciuem Romanum occiderit. Caſus eſt,quum demonſtramus aliquam fortunæ uim uoluntati obſtitiſſe, Vt in hac: Aliquis pecuniam certo die Epheſi ſoluere promiſit,adiecta pœna,niſi tunc ſoluta fuerit. Is profectus eſt domo eo tempore,quod uideretur ſatis ad eam profectionem futurum. Aduerſis tempeſtatibus uſque uſus ad conſtitutū diem non uenit. Excuſat ſe per caſum aut fortunam. Itē dux Romanus miſſus aduerſus Cymbros,exercitum duxit in locum iniquum. Circumuentus ab hoſtibus,amiſit militum octoginta millia. Reuerſus Romam accuſatur læſæ maieſtatis. Confert culpam in caſum & fortunam. Neceſſitudo eſt, quum ui quadam reus id,quod fecerit,feciſſe ſe ait,hoc modo. Lex eſt apud Rhodios, ut ſi qua roſtrata in portu nauis deprehenſa ſit,publicetur. Magna exorta tempeſtate uis uentorum inuitis nautis Rhodorum in portum nauium coegit. Deprecatio eſt quum ſe peccaſſe conſultos reus confitetur,tamen petit ſibi ignoſci. Hoc genus uix in iudiciū uenire poteſt,ideo quod con-

ceſſa culpa,difficile eſt ab eo qui peccatorũ eſſe uindex debet,ut ignoſcat, impetrare. Fit tamen ſi pro eo dixeris,qui ſæpenumero fuerit de rep. bene meritus,qui ob ſalutem populi quandoque ſeſe in pericula coniecerit. Relatio criminis,eſt quum aliquid nos aliorũ peccatis coactos feciſſe dicimus,Ea eſt huiuſmodi . Horatius occiſis tribus hoſtibus, & duobus amiſſis fratribus domum ſe uictor recepit. Is animaduertit ſororem ſuam de fratrum morte non laborantem:ſponſi autem nomen appellantem identidem, qui unus ex hoſtibus fuerat. Indigne id paſſus, uirginem occidit. Ait ſe coactum eſſe iniquitate ſororis quod illa hoſtium mortem lugebat:fratrum negligebat:denique ſe & populũ Romanum uiciſſe,moleſte ferebat. Remotio criminis eſt,quum culpam uel in hominẽ, uel in rem aliquam reiicimus. In hominem,Vt ſi accuſetur is,qui conſulum iuſſu Seruium Sulpitium ſeditioſum hominem occiderat. In rem,hoc modo: Paterfamilias moriens,ſeruo donauit libertatem ea conditione,ut mortuo poneret æream ſtatuã in foro. Quũ mortuus eſſet paterfamilias,ſeruus ponere ſtatuam uoluit. Sed plebiſcitum erat,nulli poſſe poni ſtatuã,niſi conſenſu plebis:Seruus liberum eſſe ſe adfirmat: & quod ſtatuã nõ poſuerit,eam culpam in rem,hoc eſt,plebiſcitũ reiicit. Diſtat criminis remotio à relatiõe,quod hic penitus remouetur:illic dũtaxat minuitur culpa. Cõparatio porro criminis eſt, cũ dicimus neceſſe fuiſ-

ſe alterutrum facere,& id quod fecimus utilius eſſe,hoc modo. Aulus Albinus à Iugurtha incluſus, cum effugere non poſſet, cum Iugurtha in collocutionẽ uenit,ita diſceſſit,ut impedimenta relinqueret,exercitum ſub iugo educeret. ſatius eſſe duxit exercitum ſine impedimentis educere,quam ſimul cum impedimentis exercitũ quoque perdere.

De iudicatione.

IVdicatio eſt, quæſtio quæ oritur ex ratione defenſoris, ac firmamento accuſatoris. Ratio eſt quæ defenſionem continet. Quoniam niſi attulerit rationem reus, nulla erit controuerſia. Firmamentum uel infirmatio eſt id,quod adfertur ab accuſatore contra rationem defenſoris. Quemadmodum ex intẽtione accuſatoris & depulſione defenſoris conſtitutio cõficitur:ita ex ratione defenſoris,ac firmamento accuſatoris colligitur iudicatio,hoc modo: Intentio interfeciſti matrem Oreſtes. Depulſio: interfeci,ſed iure. Ratio: illa enim patrẽ meũ occiderat. Firmamentũ uel infirmatio: qaunquã illa patrem occiderat,tamen tu filius nocentem matrem interficere non debebas. Iudicatio: an licuerit nocentem matrem occidere. Exemplum aliud ponam. Apud quoſdã lex erat,ne quis Dianæ uitulum immolaret. Nautæ quidam quũ aduerſa tempeſtate in alto iactarentur, uouerunt, ſi eo portu,quem conſpiciebant, potiti eſſent,ei Deo qui ibi eſſet,ſe uitulum immolaturos. Caſu

erat in eo portu fanũ Dianæ eius, cui uitulũ immolari non licebat. Imprudentes legis quũ exiſſent, uitulum immolauerunt. Accuſantur. Intentio eſt: uitulum immolaſtis ei Deo, cui non licebat. Depulſio eſt in cõceſſione poſita. Ratio: neſciuimus nõ licere. Infirmatio tamen quoniã factum eſt, quod non licebat, ex lege ſupplicio digni eſtis. Iudicatio: quum id fecerint, quod nõ oportuerit, & id non oportere neſcierint, ſint ne ſupplicio digni. In coniecturali cauſſa iudicatio nihil differt à conſtitutione. Vt repertus eſt Vlyſſes apud Aiacem interfectum in ſylua, cuius ante capitalis fuerat inimicus. Accuſatio: occidiſti Aiacem. Depulſio: non occidi. Coniecturalis conſtitutio uel iudicatio: occiderit ne.

De concluſione.

Concluſionem, ſiue perorationẽ appellãt artificioſum terminũ orationis: uel poſtremam orationis partẽ, quæ breui argumentatione ex iis quæ dicta ſunt, aut facta conficit, quod neceſſario conſequitur. Diſtat ab epilogo, quod concluſio orationis, enumeratio uero perorationis, interim etiã narrationis membrũ ſit. Cõcluſionis tres partes ſunt: epilogus, amplificatio, adfectus: uel (quod idem eſt) enumeratio, indignatio, conqueſtio, uel commiſeratio.

De enumeratione.

Epilogus eſt breuis antedictorũ repetitio. Vt apud Ciceronẽ pro Pompeio: Quare uidete iudices, num dubitandũ uobis ſit,

omni ſtudio ad id bellum incumbere, in quo glo ria nominis ueſtri, ſalus ſociorum, uectigalia ma xima, fortunæ plurimorum ciuium cum Repu. defenduntur. Et pro Archia poeta: Quare conſeruate iudices hominem pudore eo, quo amico rum ſtudiis uidetis comprobari: tum dignitate, tum etiam uenuſtate: ingenio autẽ tanto, quanto id cõuenit exiſtimari. Cauſſa uero eiuſmodi, quæ beneficio legis autoritate municipii, teſtimonio Lucilli, tabulis Metelli comprobetur.

De indignatione.

AMplificatio eſt perquam grauis in rem offenſio, aut magnum in hominẽ odium inſtigationis auditorũ cauſſa cõcitatur. Vt apud Ciceronem pro A. Cluentio: Quod hoc portentum dii immortales, quod tantum monſtrum ullis locis, quod tam infeſtum ſcelus & immane, aut unde natum eſſe dicamus? Amplificamus quandoq; commutato rei nomine. Vt ſi hilaritatem uocemus luxuriã: parſimoniam aua ritiam: ſimplicitatẽ negligentiá. Aut quum per collationẽ efferuntur quæ amplificant. Cice. in Verrem: Nõ enim furem, ſed raptorem: nõ adul terũ, ſed expugnatorẽ pudicitiæ: non ſacrilegũ, ſed hoſtem ſacrorũ religionumq;: nõ ſicarium, ſed crudeliſſimũ carnificẽ ciuium ſociorumq;, in ueſtrum iudicium adduximus. Plinius in Pa negyrico de Traiano: Non enim de tyranno, ſed de ciue: non de domino, ſed de parẽte loquimur. Tertius amplificandi modus incrementum di-

citur, quum per gradus peruenitur interdum ad ſummum, interdū quodammodo ſupra ſummū. Vt facinus eſt uincere ciuem Romanum, ſcelus uerberare: prope parricidium necare: quid dicā in crucem tollere? Quartus cum curſu quodam grauius grauiuſque ſemper aliquid inſequitur. Vt de uomitu in Antoniū Cicero: In cœtu uero populi Romani, negocium publicū gerens, magiſter equitum. Quintū genus συναθροισμὸν, id eſt, congeriem uocant, qua rem eandem aliis atque aliis modis efferimus. Vt quid tuus ille Tubero diſtrictus in acie Pharſalica gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui ſenſus erat armorum tuorum? quæ tua mens, oculi, manus, ardor animi? quid cupiebas? quid optabas?

De affectibus.

Affectus nihil aliud eſt, quàm impetus quidam animi, quo ad appetendum auerſandûmve aliquid uehementius, quàm pro quieto ſtatu mentis impellimur. Exemplum commiſerationis eſt in oratione Ciceronis pro Milone. Sed finis ſit, neque enim præ lachrymis loqui poſſum, & hic ſe lachrymis defendi uetat. Vos oro obteſtórque iudices, ut in ſententiis ferendis, quod ſentietis, id audeatis. In adfectuum ratione ſeruandū, ut ipſi uideamur tales, quales cupimus auditores. Quoniam ut Quintilianus ait, nō incēdit niſi ignis: nec madeſcimus niſi humore: nec res ulla dat alteri colorē quem ipſa non habet: Idem Fabius refert ſe uidiſſe hi

ſtriones,qui adhuc flentes è ſpectaculo deſcēde-
bant tantopere:conati erāt commouere populū.
Adfectus mouemus,uel cōmiſerationem audito-
rum captamus ab habitu perſonæ. Vt apud Ver-
gilium:Obſtupui ſteterūntque comæ,& uox fau
cibus hæſit. Ab ætate,Apud eundē: Infelix puer
atque impar congreſſus Achilli. A fortuna,Vt,
Auſoniiſque olim ditiſſimus aruis. Hinc quoq;
indignationē excitamus. Dido apud Vergiliū:
Et noſtris illuſerit aduena regnis. A loco,Quū
uitam in ſyluis inter deſerta ferarum Luſtra do
moſque traho. Eodem pertinent figuræ quædā.
Απόρησις, uel dubitatio: En quid ago,rurſus ne
procos irriſa priores Expertiar? Εκφώνησις, aut
exclamatio: Dii talem terris auertite peſtem.
Αποσιώπησις,uel reticentia. Quos ego:ſed motos
præſtat cōponere fluctus. Permiſſio: Præter mi-
ſeram animā,& hoc corpus nihil relictū eſt: his
utere atque ab utere ut libet. Epimone uel epi-
zeuxis. O Myſis Myſis. O pater pater quid ages?
Criminis ſeu delicti confeſſio. Cicero pro Liga-
rio: Erraui temere feci,pœnitet ad clemētiam
tuā cōfugio,delicti ueniā peto,ut ignoſcas oro.
Duo ſunt adfectuum genera: πάθος,quando audi
torum animi uehementer concitantur: & ἦθος,
quum leniter ſolum permouentur. Adfectus cō
citati reddunt commotos,mites,lenes. Concita-
ti imperant:mites perſuadent. Concitati pertur
bant:mites ad beneuolentiam præualent. Item
πάθος, ſimile eſt tragœdiæ: ἦθος comœdiæ. De

iiſdem hæc Ciceronis uerba ſunt. Duo ſunt, quæ bene tractata ab oratore admirabilem eloquentiam faciunt. Quorum alterum eſt ἠθικὸν, ad naturam, & ad mores, & ad omnem uitæ conſuetudinem accommodatum. Alterum παθητικὸν, quo perturbantur animi, & cōcitantur: in quo uno regnat oratio. Illud ſuperius, come, iucundum, ad beneuolentiam conciliandam paratum. Hoc uehemens, incenſum, incitatum, quo cauſſæ eripiuntur. Quod quū rapide fertur, ſuſtineri nullo pacto poteſt. Poſſunt & alia ratione adfectus diſtingui. In lætos, qui gaudium conciliant audientis animo: ut in gratulatione. Et triſtes, quum iram, indignationem, aut miſericordiam mouemus. Facultas hæc commouendi auditorū animos haud paruam oranti cōmoditatem præſtat. Nam quum iraſci, fauere, odiſſe, miſereri cœperunt, agi iam rem ſuam exiſtimant. Et ſicut amantes de forma iudicare non poſſunt, quia ſenſum oculorum premit amor, ita omnem inquirendæ ueritatis rationem iudex amittit occupatus adfectibus: æſtu fertur, & uelut rapido flumini obſequitur. Huc igitur incumbat orator, hoc opus eius, hic labor eſt, ſine quo cætera nuda, ieiuna, infirma, ingrata ſunt, ut ait Quintilianus. Neque miſeratione ſolum mens iudicū permouenda eſt, ſed etiam faciendum, ut iraſcatur, mitigetur: inuideat, faueat, contemnat, admiretur: oderit, diligat: cupiat, ſatietate adficiatur: ſperet, metuat: lætetur, doleat.

De diſpoſitione.

A Bſoluta inuentione,tradēda diſpoſitio, elocutio,memoria,pronunciatio. Mēbra orationis ſic diſponenda.Primo loco exordium ponetur: ſecundo narratio:tertio,diuiſio:quarto,confirmatio:quinto,confutatio:ſexto,concluſio. Exigente tamen cauſſa ordinem, hunc quādoq; cōmutamus. Porro probationes firmiores primo & ultimo loco:aliæ medio proferendæ ſunt. Naturalis rerum ordo in compoſitione quoque uerborum ſeruari debet:ut uiros ac fœminas,diem & noctem,ortum atque occaſum dicas:non fœminas,& uiros,non noctem ac diem,non occaſum & exortum. Cauendū etiam ne decreſcat oratio,& fortiori ſubiungatur aliquid infirmius:ut ſacrilego,fur,aut latroni petulans. Vt diſpoſitio,ita & ordo duplex eſt. Naturalis,quo rem ut geſta eſt,narramus. Artificioſus,quo naturalem ordinem conſulto perturbamus. Superior ille hiſtoricis,& oratoribus: hic poetis conuenit. Poetæ enim plærūque à mediis ordiuntur rebus. Sic Homerus Odyſſeam à tempore,quo Vlyſſes erat in Calipſus inſula auſpicatur. Quæ uero præceſſerant, quomodo ad Cyclopes ad inferos ueniſſet, in inſula Pheacum poſtea recitantur. Quemadmodum inſtructio exercitus in aciem imperatori:ita hæc pars oratori ſumme neceſſaria eſt. Etenim ſicut illa in pugnando,ſic in dicendo diſpoſitio facile uictoriam parit. Quippe diſponere aliud nihil eſt,

niſi argumenta ſuo quæque loco collocare, & uelut in aciem producere.

De elocutione, memoria, & actione.

ELocutio tribus conſtat partibus: elegantia, compoſitione, dignitate. Elegantia ſermonem purum ac latinum reddit: & uerba requirit propria, uſitata, latina. Compoſitio continet ordinem, iuncturam, numerum. Ordinem: ſi ſenſus uerbo claudatur: ſi diem & noctem dicamus, ortum & occaſum, non contra. Iuncturam, ſi crebri uocalium concurſus uitentur, qui uaſtam atque hiantē reddunt orationē. Numerum, ſi eundem multorum uerborum exitum uitabimus, & longam uerborum continuationem, quæ tum auditoris aures, tum ſpiritum orantis lædit. Dignitas conſtat exornationibus uerborum ac ſententiarum, quas alio loco deſcribemus. MEMORIA duplex eſt: Naturalis, quæ noſtris animis inſita ſine inductione artis ſimul cum cogitatioue naſcitur. Et artificioſa, quæ eſt eadem ipſa naturalis præceptionibus quibuſdā firmata. Hæc conſtat locis & imaginibus. Loci ſunt ueluti tabulæ, in quibus rerū ſimulachra collocantur. Quod genus ædes, intercolumnia, anguli, parietes. Imagines ſunt ſimilitudines earū rerum, quas meminiſſe uolumus. Vt equus, leo, canis, domus. Quæ ſi ordine libeat ediſcere, collocabimus in primo loco equum aliquē, in ſecūdo leonē: in tertio canē: in quarto, domum. Pari forma oratio in partes aliquot diuidi,

Ac per imaginum excogitationē ediſci poteſt. PRONVNTIATIO uel actio eſt moderatio uocis, uultus, & geſtus cum gratia, & uenuſtate. Hæc tria præſtare debet ut conciliet, perſuadeat, moueat: quibus natura cohæret, ut etiā delectet. Conciliatio commendatione morum, & orationis ſuauitate conſtat: perſuadendi uis, aſſeueratione: mouendi ratio, adfectibus.

[illegible]

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

[illegible]

FINE